

ZRUČNOSTI PRE ŽIVOT NA SLOVENSKU

MAPOVACIA SPRÁVA

Zručnosti pre život na Slovensku

Mapovacia správa

Ivana Studená (Prognostický ústav, Centrum spoločenských a psychologických vied, SAV)
Ľubica Gáľlová (ŠIOV)

Príspevky:

Matúš Grežo (Prognostický ústav, Centrum spoločenských a psychologických vied, SAV)

Katarína Šmálová (ŠIOV)
Alena Štefániková (ŠIOV)

Táto publikácia vznikla ako súčasť aktivít Národného koordinátora pre vzdelávanie dospelých pôsobiaceho v rámci Štátneho inštitútu odborného vzdelávania.

Spolufinancované Európskou úniou. Vyjadrené názory a stanoviská sú názormi autorov a nemusia nevyhnutne odrážať názory Európskej únie alebo Európskej výkonnej agentúry pre vzdelávanie a kultúru (EACEA). Európska únia ani EACEA za ne nemôžu niesť zodpovednosť.

Obsah

1. ÚVOD: ZAMERANIE NA ZRUČNOSTI PRE ŽIVOT	4
2. METODICKÝ POSTUP PRI REALIZÁCIÍ MAPOVACÍCH AKTIVÍT	5
3. PREHLAD LITERATÚRY O ZRUČNOSTIACH PRE ŽIVOT	7
Všeobecné klasifikácie	7
Klasifikácie špecifické pre daný kontext	9
4. ZRUČNOSTI PRE ŽIVOT V KONTEXTE POLITÍK A INICIATÍV EÚ	11
5. ZRUČNOSTI PRE ŽIVOT VO VZDELÁVANÍ DOSPELÝCH NA SLOVENSKU	14
Zručnosti pre život - pohľad na súčasnú prax na Slovensku	15
Zručnosti pre život v praxi na Slovensku	17
Špecifické typy zručností a koncepcia zručností pre život pre Slovensko	18
Cieľové skupiny	20
Potreby podpory zručností pre život dospelých na Slovensku	22
Aktéri, rámce a spolupráca	22
6. DISKUSIA O ZISTENIACH PROJEKTU V KONTEXTE MOŽNÝCH INTERVENCÍ	24
Faktory rozvoja efektívnej podpory zručností pre život na Slovensku	24
Rámec zručností pre život v systéme vzdelávania dospelých na Slovensku	27
7. ZÁVERY A ODPORÚČANIA	29
8. PRÍLOHA	31
Základné informácie použité pri diskusiách za okrúhlym stolom	31
Hlavné otázky použité pri diskusiách za okrúhlym stolom:	32
Aktéri zapojení do realizácie projektu	33
Program konferencie Podpora rozvoja zručností pre život v meniacom sa svete	35
Výsledky online dotazníka Zručnosti pre život	36

1. Úvod: Zameranie na zručnosti pre život

"Zručnosti sú jedným z hlavných faktorov, ktoré umožňujú jednotlivcom a spoločnostiam držať krok s technologickými zmenami, prispôbovať sa, inovovať, jedným slovom prosperovať."¹

"Zručnosti pre život sú rovnako dôležité ako tradične interpretované odborné zručnosti."
Marcella Milana pre časopis ELM²

Európska komisia vyhlásila rok 2023 za Európsky rok zručností: iniciatívu, ktorej cieľom je zabezpečiť, aby dospelí mali potrebné príslušné zručnosti, ktoré im umožnia úspešne sa orientovať na neustále sa meniacom trhu práce a plne sa zapojiť do spoločnosti³. Štyrmi cieľmi Európskeho roka zručností sú zvýšenie investícií do odbornej prípravy a rozvoja zručností, zlepšenie spolupráce medzi príslušnými zainteresovanými stranami, lepšie zosúladenie zručností a pracovných miest a schopnosť prilákať talenty. Odborníci a politickí aktéri v krajinách EÚ sa zároveň zhodujú, že už jednoducho nestačí podporovať odborné zručnosti dospelých, ktorí môžu mať problém reagovať na nové výzvy súvisiace s technologickými a spoločenskými zmenami.

Projekt *Zručnosti pre život*, ktorý vypracoval a realizoval Štátny inštitút odborného vzdelávania (ŠIOV) ako Národný koordinátor Európskeho programu vzdelávania dospelých, bol vypracovaný aj s cieľom využiť impulz, ktorý vytvorila iniciatíva Európsky rok zručností. ŠIOV sa rozhodol zamerať počas roka 2023 na životné zručnosti, aby podporil komplexný pohľad na potreby vzdelávania dospelých vo vzťahu k výzvam v oblasti zručností pre Slovensko a vytvoril priestor na diskusiu a formulovanie príležitostí, priorít a ohrození, ktoré dospelí na Slovensku potrebujú riešiť vo vzťahu k ich súčasným alebo budúcim nedostatkom v oblasti zručností.

Zručnosti dospelých sú v posledných rokoch na Slovensku výrazne prítomné vo verejnom diskurze najmä v súvislosti s technologickými zmenami, ale aj v súvislosti s negatívnymi demografickými zmenami. Digitálna a zelená transformácia a ich viacrozmernej charakter sú už výrazne prítomné v našom každodennom živote a počas realizácie tohto relatívne krátkeho projektu sa vo verejnom diskurze na Slovensku prudko zvýšil záujem o účinky umelej inteligencie. Vplyv technologických zmien a súčasných spoločenských premien na zručnosti pre život dospelých je v centre záujmu odbornej komunity a verejnosti viac ako predtým. Jedným z cieľov tohto projektu bolo iniciovať aktivity, zosieťovať zainteresované strany a zmapovať súčasný stav zručností pre život na Slovensku, ako aj identifikovať oblasti, v ktorých je potrebné zručností pre život dospelých podporiť z verejných zdrojov. Projekt *Zručnosti pre život* bol navrhnutý ako jedna z rýchlych reakcií na to, čo je vnímané ako jeden z najvýznamnejších posunov v oblasti zručností dospelých potrebných pre ich každodenný život.

Identifikácia oblastí, v ktorých by sa mala uskutočniť politická intervencia na zlepšenie zručností pre život, môže byť náročná, pretože zručnosti pre život sú prierezovým pojmom a aktivity, ktoré môžu ovplyvniť túto oblasť zručností dospelých, zvyčajne zahŕňajú širokú škálu zainteresovaných strán. O zručnostiach pre život sa na Slovensku zatiaľ nediskutovalo z

¹ (OECD 2016, s. 3)

² Marcella Milana, Predsedníčka Európskej spoločnosti pre výskum vzdelávania dospelých pre časopis ELM, Tematické číslo Redefinovanie zručností a kompetencií (Redefining Skills and Competences) 02/2023, Rozhovor realizovala Sara Pasino: <https://elmmagazine.eu/redefining-skills-and-competences/vocational-skills-are-no-longer-enough-for-adult-education-in-europe/>

³ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_6086

hľadiska potenciálnych funkcií, ktoré môžu v tejto súvislosti prevziať politiky vzdelávania dospelých. Existujú ad hoc dôkazy o aktivitách realizovaných mimovládnyimi organizáciami a niektorými aktérmi politiky, ktoré majú vplyv na zručnosť pre život dospelých, či už ide o priamych účastníkov alebo verejnosť, ktorú oslovili výsledky projektových aktivít. Chýba pochopenie toho, ako by sa politiky a verejné financovanie mohli efektívne využívať z hľadiska podpory zručností pre život dospelých.

Motiváciou pre projekt *Zručnosti pre život* bolo:

- Otvoriť v komunite aktérov vzdelávania dospelých diskusiu o význame zručností pre život.
- Zvýšiť povedomie o dôležosti zručností pre život vzhľadom na technologické, ekonomické a sociálne zmeny v slovenskej spoločnosti.
- Zhromaždiť údaje založené na dôkazoch o súčasnej praxi v oblasti zručností pre život dospelých.
- Identifikovať výzvy a priority v oblasti podpory zručností pre život dospelých.
- Informovať tvorcov politik a zainteresované strany o potenciálnych oblastiach intervencií na podporu zručností pre život dospelých prostredníctvom verejného financovania.

2. Metodický postup pri realizácii mapovacích aktivít

Zručnosti pre život ako také sú prierezovou a viacrozmernou tematickou oblasťou. Bolo preto veľmi dôležité navrhnuť metodiku a aktivity projektu v súlade s týmto faktom. Pri tvorbe metodiky projektu sme kládli dôraz na prístup orientovaný na aktérov. To znamená, že všetky aktivity sme pripravovali s relevantnými aktérmi, ktorí sa podieľajú na podpore zručností pre život rôznych cieľových skupín dospelých alebo majú kompetencie v tejto oblasti (verejní aktéri), prípadne vykonávajú iné aktivity, ktoré sú relevantné pre zručností pre život dospelých. V prípade zručností pre život je pochopiteľné, že rôznorodosť zainteresovaných strán môže byť pomerne veľká. Tvrdíme, že prístup orientovaný na aktérov je pre túto tému nevyhnutný, aby bolo možné získať názory a skúsenosti relevantných a rôznorodých aktérov zapojených do aktivít, ktoré majú vplyv na zručnosti pre život dospelých. Tento prístup znamenal, že sme investovali značné kapacity do identifikácie aktérov a zabezpečenia ich účasti v rôznych fázach realizácie projektu, najmä v rámci regionálnych diskusií za okrúhlym stolom.

Stanovili sme tieto ciele mapovania a šírenia informácií o projekte:

- Zmapovať a prediskutovať, ako je na Slovensku vnímaný koncept zručností pre život a ako sa odráža v aktivitách poskytovaných dospelým.
- Identifikovať, ktoré zložky zručností pre život sú v súčasnosti alebo v blízkej budúcnosti vysoko rizikové pre dospelých na Slovensku, a preto by mali byť predmetom potenciálnej intervenčnej podpory z verejných zdrojov.
- Identifikovať prioritné skupiny dospelých, ktorí by mohli byť ohrození v jednotlivých oblastiach zručností pre život, a akým čelia prekážkam, pričom treba zohľadniť aj regionálne špecifické podmienky.
- Preskúmať súčasné politiky a iniciatívy, ako aj aktivity zainteresovaných strán v tejto oblasti, ktoré sú zamerané na rozvoj zručností pre život alebo boli účinné pri ich rozvoji.

- Identifikovať implementačné rámce a mechanizmy poskytovania odbornej prípravy, ktoré by sa mali zohľadniť pri vytváraní verejných programov alebo projektov zameraných na rozvoj zručností pre život alebo ich zložiek.
- Zapojiť relevantných aktérov z tejto oblasti, ktorí reflektujú regionálne aspekty, pretože na Slovensku existujú veľké regionálne rozdiely.
- Iniciovať a začať budovať sieť zručností pre život so zainteresovanými stranami a odborníkmi z praxe. Štruktúra aktérov by bola založená na troch rozmeroch:
 - o Aktéri v oblasti riadenia a tvorby politik: aktéri v rôznych sektoroch a na rôznych úrovniach riadenia, manažéri verejných programov.
 - o Organizácie a odborníci zapojení do vzdelávania dospelých: aktívne organizácie a jednotliví odborníci, ktorí vyvíjajú aktivity v tejto oblasti pre rôzne cieľové skupiny dospelých.
 - o Zástupcovia miestnych podnikov poskytujúci informácie o dopyte po zručnostiach.

Z hľadiska metodológie zberu údajov pre mapovaciu aktivitu je táto správa založená na i) dokumentárnom výskume zameranom na iniciatívy v oblasti politiky zručností pre život na Slovensku a v zahraničí; ii) prehľade literatúry, ktorá je relevantná pre zručností pre život, vrátane akademickej literatúry a správ z nedávnych aplikovaných projektov, iii) analýze pôvodných kvalitatívnych údajov získaných pre projekt prostredníctvom dotazníkov iv) analýze informácií z diskusií pri okrúhlym stole, ktoré boli prepísané a analyzované metódou tematického mapovania.

Na zber pôvodných údajov v teréne sme pripravili participatívne diskusie za okrúhlym stolom, ktoré umožnili spojiť zber informácií o súčasnej praxi a potrebách so sieťovaním zainteresovaných strán zapojených do rozvoja zručností pre život. Týmto prístupom sme vytvorili priestor aj pre participatívny aspekt častí diskusií venovaných diskusiám o problémoch a riešení súvisiacich oblastí politiky a praxe zručností pre život dospelých na Slovensku. Z hľadiska zberu informácií sme realizovali štruktúrované diskusie pri okrúhlym stole so zainteresovanými stranami s regionálnym a tematickým zameraním. Keďže diskusie boli koncipované s dôrazom na multifaktorový prístup, názory sa v diskusiách nielen zdieľali, ale aj ďalej rozvíjali, keďže rôzni aktéri profitovali z interaktívneho charakteru diskusií a z výmeny skúseností a informácií o súčasnej praxi a svojich jednotlivých aktivitách. Tento interaktívny formát kvalitatívneho zberu údajov sa považoval za najvhodnejší.

Jedným z cieľov projektu bolo v rámci činností zameraných na šírenie informácií iniciovať vytvorenie siete zručností pre život pre zainteresované strany a odborníkov z praxe. Podporou boli participatívne diskusie, ktoré vytvorili priestor na identifikáciu spoločných tém a zdieľaných obáv týkajúcich sa problémov, ktoré rôzni aktéri pozorujú v praxi. Účastníci sa konsenzuálne zhodli na dôležitosti vytvárania sietí, ale zároveň zdôraznili význam účinných prístupov k vytváraniu sietí, ktoré by mali byť založené na i) neformálnych komunikačných kanáloch ii) horizontálnej a otvorenej výmene informácií medzi rôznymi aktérmi na úrovni riadenia, najmä na národných sektorových úrovniach verejnej správy iii) vertikálnych komunikačných podujatiach s posilneným prístupom k informáciám o aktivitách v teréne.

Diskusie za okrúhlym stolom sme organizovali ako sériu fokusových skupín, ktoré sa uskutočnili v lete 2022. Facilitáciu skupín zabezpečovali členovia projektu, ktorí navrhli témy a podklady pre diskusie⁴.

Rovnako dôležitý bol aj regionálny rozmer. Slovensko je charakteristické veľkými regionálnymi rozdielmi a je pravdepodobné, že regionálne a miestne populácie budú mať výrazne odlišnú štruktúru z hľadiska úrovne zručností a kvalifikačnej štruktúry dospelých populácie. Preto boli diskusie organizované v rôznych regiónoch Slovenska.

Analýza mapovania vykonaná v rámci tejto správy je chápaná ako pilotná činnosť s cieľom identifikovať potenciálne oblasti intervencií v politikách vzdelávania dospelých a celoživotného vzdelávania alebo v iných relevantných oblastiach politiky. V tomto ohľade môže byť užitočné porovnanie s prístupom uplatneným v rámci iného relatívne nedávneho projektu s akronymom BLUESS⁵ zameraného na mapovanie základných zručností dospelých na Slovensku. Východisková situácia projektu Zručnosti pre život sa líšila od projektu BLUESS, ktorý bol zameraný na konkrétne základné zručnosti v tom, že v projekte BLUESS sa už pred jeho realizáciou vedelo, že v oblasti poskytovania základných zručností existuje jasná medzera v politike. Cieľom projektu bolo identifikovať kroky na odstránenie tejto medzery. V projekte Zručnosti pre život sme chceli pochopiť, či a kde existuje medzera v politike, ale tiež sme potrebovali zistiť, ktoré prvky zručností pre život sú na Slovensku ohrozené a kto sú relevantní aktéri na podporu ich rozvoja u dospelých na Slovensku.

Rozsah projektu a široká škála oblastí praxe, ktoré by mohli byť dôležité pre zručnosti pre život, neumožnili vypracovať hĺbkovú dôkladnú analytickú štúdiu, ale veríme, že môžu vytvoriť základ pre projekty a aktivity, ktoré by nadväzovali na náš pilotný projekt.

3. Prehľad literatúry o zručnostiach pre život

Na podporu informačnej základne pre projektové aktivity sme preskúmali vybrané zdroje literatúry o tom, ako sa koncept zručností pre život vyvíjal a uplatňoval v minulosti. Za týmto účelom sme uskutočnili prehľad odbornej literatúry so zameraním na koncepty podporené výskumom v oblasti psychológie. Preskúmali sme aj nedávne projekty, ktoré mali aplikovaný výskumný prístup a ich výsledky boli relevantné pre koncept zručností pre život a jeho súčasnú kontextualizáciu v krajinách EÚ.

Všeobecné klasifikácie

Oblasti akademického výskumu zručností pre život sa líšia svojou konceptualizáciou a cieľmi a existuje mnoho odlišných klasifikácií zručností pre život. Niektorí autori uvádzajú pomerne široký zoznam zručností pre život, ktoré sú použiteľné v rôznych spoločnostiach, t. j. sú kontextovo nezávislé. Jednu z prvých širokých klasifikácií navrhla Svetová zdravotnícka organizácia (1999), ktorá identifikovala päť dimenzií, ktoré boli vnímané ako relevantné naprieč kultúrami:

⁴ Podkladová poznámka vypracovaná na účely diskusie je uvedená v prílohe tejto správy.

⁵ Skratka BLUESS znamená Blueprints for Basic Skills Development in Slovakia (Plány rozvoja základných zručností na Slovensku). Projekt BLUESS bol dvojročný projekt realizovaný ŠIOV 2019-2020. Výstupy projektu sú dostupné na: <https://zakladnezrucnosti.sk/projekt-blueess/>

- rozhodovanie a riešenie problémov,
- tvorivé myslenie a kritické myslenie,
- komunikačné a interpersonálne zručnosti,
- sebauvedomenie a empatia,
- zvládanie emócií a stresu.

Ďalšiu všeobecnú klasifikáciu navrhol Referenčné centrum pre psychosociálnu podporu Medzinárodnej federácie spoločností Červeného kríža a Červeného polmesiaca (2013), ktoré zoskupuje zručnosti pre život do troch vzájomne súvisiacich kategórií kognitívnych, osobných a interpersonálnych zručností:

- Kognitívne zručnosti pomáhajú jednotlivcom používať kultúrne vhodné stratégie zvládania, analyzovať situácie kritickým myslením a zvažovaním výhod a nevýhod, riešiť problémy, vyhodnocovať budúce dôsledky svojich činov, vytvárať si zmysel každodenného života, vyhľadávať informácie, využívať odborné zručnosti a obhajovať svoje práva.
- Osobné zručnosti umožňujú jednotlivcom uvedomovať si svoje slabé stránky, silné stránky a hodnoty, byť sebavedomí, zvládať pocity a potreby, byť empatickí, zvládať stres, vyrovnávať sa so zmenami a výzvami, zlepšovať svoju emocionálnu pohodu, stanovovať si realistické ciele do budúcnosti a vytvárať si zmysel života.
- Interpersonálne zručnosti pomáhajú jednotlivcom vybudovať si dôveru v iných, vytvárať si vzťahy, starať sa o blaho iných, efektívne komunikovať, spolupracovať a vyjednávať, pokojne riešiť konflikty, počúvať a asertívne komunikovať, cítiť spolupatričnosť s komunitou, praktizovať kultúrne aktivity a tradície a podieľať sa na povinnostiach v domácnosti a podpore živobytia.

Empirický prístup k poskytnutiu komplexnej klasifikácie zručností potrebných pre život použil Brush a kol. (2022). Na základe prehľadu poznatkov z výskumu sociálneho a emocionálneho učenia analyzovali a kódovali údaje z viacerých výskumných projektov a programov, aby zistili, ako sa tieto zručnosti konceptualizujú, skúmajú a učia v rôznych kontextoch na celom svete. Identifikovali viac ako 550 neakademických zručností a kompetencií v šiestich širokých oblastiach a 23 subdoménach, a to nasledovne:

- Kognitívne zručnosti sa využívajú pri úlohách, ktoré si vyžadujú koncentráciu a sústredenie, dobrú pamäť, schopnosť stanoviť si priority, ovládať impulzy, stanovovať a dosahovať ciele, používať a interpretovať informácie.
- Emočné zručnosti pomáhajú jednotlivcom rozpoznať, vyjadriť a ovládať svoje emócie, porozumieť emóciám a vcítiť sa do druhých. Taktiež formujú interakcie s inými ľuďmi prosociálnym spôsobom.
- Sociálne zručnosti umožňujú jednotlivcom chápať a interpretovať správanie druhých, efektívne sa orientovať v sociálnych situáciách a pozitívne komunikovať s ostatnými, riešiť sociálne problémy, spolupracovať, budovať pozitívne vzťahy a pokojne spolunažívať s ostatnými.
- Hodnoty zahŕňajú zručnosti, osobnostné vlastnosti a návyky, ktoré pomáhajú jednotlivcom byť prosociálnymi a produktívnymi členmi komunity. Jednotlivci s týmito zručnosťami sa riadia základnými etickými hodnotami, usilujú sa o svoj najvyšší potenciál a vedomosti, žijú a spolupracujú s ostatnými ako priatelia, členovia rodiny a občania.

- Perspektívy predstavujú pohľad jednotlivcov na svet a ich prístup k nemu. Formujú obraz o sebe samom a prístup k výzvam každodenného života. Pozitívny prístup reprezentovaný optimizmom, otvorenosťou alebo vďačnosťou pomáha jednotlivcom zvládať negatívne pocity a úspešne plniť úlohy a vychádzať s ostatnými.
- Identita predstavuje vedomosti a presvedčenie o sebe vrátane vnímania a dôvery vo vlastné schopnosti učiť sa, rásť a prekonávať výzvy.

Klasifikácie špecifické pre daný kontext

Na rozdiel od všeobecných klasifikácií niektoré práce klasifikujú zručností pre život s ohľadom na kontextové aspekty. Vypracovali ich medzinárodné organizácie pôsobiace v tejto oblasti, ktoré majú svoju históriu najmä v rozvojových krajinách s obmedzeným pokrytím obyvateľstva z hľadiska jeho prístupu k počiatočnému formálnemu vzdelávaniu. Na ilustráciu, UNICEF (2019a), načrtol desať klastrov v rámci štyroch dimenzií zručností pre život. Zoznam pozostáva z nasledujúcich dimenzií:

- Posilnenie - založené na sebapoznání, komunikácii a odolnosti.
- Občianstvo - založené na empatii a účasti.
- Učenie - založené na kritickom myslení, tvorivosti a riešení problémov.
- Zamestnateľnosť - zahŕňa vyjednávaciu a rozhodovaciu zručnosť.

UNESCO a UNICEF (2013) ukázali, že mnohé rozvojové krajiny prijali vlastné definície a klasifikácie zručností pre život závislé od kontextu. Okrem všeobecných zručností niektoré z týchto klasifikácií zahŕňajú špecifické zručnosti, ako je prevencia chorôb, bezpečnosť života a majetku, ochrana prírodného prostredia a zdrojov, život v domácnosti a voľný čas, zručnosti na vytváranie príjmov, vedecké zručnosti, podnikateľské zručnosti alebo zručnosti v oblasti mobility.

Koncepty zručností pre život relevantné pre súčasný európsky kontext sa riešili v rámci viacerých aplikovaných výskumných projektov a iniciatív. Tieto koncepty alebo klasifikácie odrážajú výzvy, ktoré sú spoločné pre krajiny EÚ, pokiaľ ide o zmeny v potrebách zručností. Uvádzame dva príklady.

Životné zručnosti pre Európu⁶ bol názov a zameranie projektu Erasmus+, ktorý realizovala Európska asociácia pre vzdelávanie dospelých (EAEA) a v rámci ktorého bol vytvorený rámec zručností pre život. Ide o „kombináciu rôznych schopností, ktoré dospelým umožňujú celoživotne sa vzdelávať, žiť nezávislý život a prispievať k rozvoju spoločnosti“ v ôsmich oblastiach:

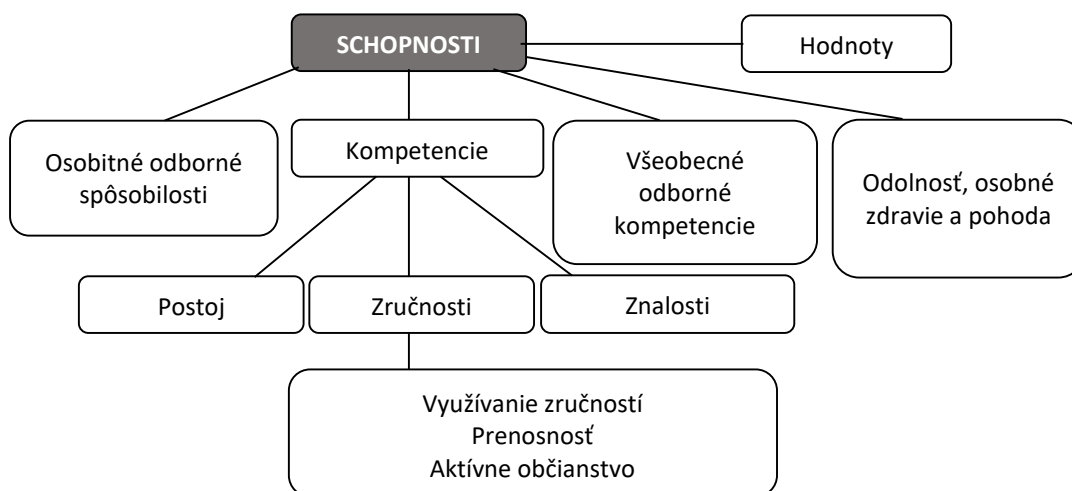
- schopnosti v oblasti gramotnosti,
- schopnosti v oblasti počítania,
- finančné schopnosti,
- digitálne schopnosti,
- environmentálne schopnosti,
- občianske schopnosti,

⁶ <https://eaea.org/project/life-skills-for-europe-lse/>

- osobné a interpersonálne schopnosti,
- zdravotné schopnosti.

Schopnosti sú tu spoločnou súčasťou zručností pre život, ako je bližšie vysvetlené v jednej zo správ projektu Javrh a kol.⁷ (pozri Obrázok 1)

Obrázok 1 Konceptia životných zručností založená na schopnostiach (EAEA)

Obrázok 1. Vzťahy medzi kľúčovými pojmami zručností pre život podľa Javrh a i. (2017). Zdroj: MŠVVaŠ SR: Vlastné spracovanie M. Grežo na základe schémy Javrh et al. (2017).

Projekt TRANSVAL (2021-2023)⁸ používa termín transversálne zručnosti a experimentuje s nimi v kontexte overovania neformálneho a informálneho vzdelávania v piatich krajinách - Rakúsku, Taliansku, Litve, Poľsku a Belgicku. V rámci projektu sa, okrem iných aktivít, vypracoval rámec kompetencií⁹ pre 12 kompetencií a zosúladiť sa s európskym kvalifikačným rámcom:

- riadenie a organizovanie činností,
- riešenie problémov a reakcie na nepredvídané udalosti,
- spolupráca a podpora spolupráce,
- riadenie zdrojov,
- používanie ústnej komunikácie v jednom alebo viacerých jazykoch,
- zohľadnenie profesijných, sociálnych a kultúrnych noriem,
- používanie písomnej komunikácie v jednom alebo viacerých jazykoch.
- komunikácia pomocou digitálnych technológií,
- kritické myslenie,
- budovanie vlastnej kariéry, ktoré zahŕňa i) rozvoj kompetencií a profilu; ii) sebareflexiu.

⁷ Javrh, P., Mozina, E., & Volejak, D. (2017). *Zručnosti pre život pre Európu: Správa o prístupe k zručnostiam pre život v Európe*. Európska asociácia pre vzdelávanie dospelých. <https://eaea.org/wp-content/uploads/2018/03/LSE-Report.pdf>

⁸ <https://www.transvalproject.eu>

⁹ https://www.transvalproject.eu/wp-content/uploads/2022/02/D2.3-Transversal-Competence-Framework_EN.pdf

4. Zručnosti pre život v kontexte politik a iniciatív EÚ

Koncepcia zručností pre život je presahom viacerých podobných alebo príbuzných koncepcií, ktoré sa v poslednom desaťročí objavili v dokumentoch medzinárodných organizácií a v dokumentoch Európskej komisie. Medzi tieto pojmy patria - kľúčové kompetencie, mäkké zručnosti, prierezové a prenosné zručnosti, zručnosti pre 21. storočie, atď. Spoločným znakom pojmov, ktoré súvisia so zručnosťami pre život je, že označujú súbor zručností, ktoré nie sú priamo spojené s odbornými a profesijnými zručnosťami a kompetenciami alebo s výkonom konkrétnych povolání. Sú však nevyhnutné na zvládanie osobného, pracovného a spoločenského života jednotlivcov.

Celoživotné vzdelávanie, rozvoj zručností a kompetencií potrebných pre prácu, život a účasť na spoločenskom živote, bolo do agendy EÚ zaradené v roku 2000 Memorandom o celoživotnom vzdelávaní.¹⁰ Memorandum odrážalo zmenu pohľadu na štruktúru vzdelávacích systémov v kontexte budovania znalostnej ekonomiky a zdôrazňovalo potrebu chápať vzdelávanie ako celoživotný proces, ktorý prebieha rôznymi spôsobmi vrátane neformálneho a informálneho učenia sa. Zároveň upozornilo na dva rovnako dôležité ciele celoživotného vzdelávania - podporu aktívneho občianstva a podporu zamestnateľnosti. Memorandum prirovnalo tieto meniace sa potreby budovania vedomostnej spoločnosti k sociálnym zmenám, ktoré priniesla priemyselná revolúcia - podobne ako sa tiež objavili argumenty v súvislosti so štvrtou priemyselnou revolúciou a megatrendmi ovplyvňujúcimi spoločnosť v súčasnosti. Medzi hlavné posolstvá dokumentu patrí rozvoj základných zručností, pričom sa zdôrazňuje kľúčová úloha neformálneho a informálneho vzdelávania a dostupnosť vzdelávania.

V roku 2006 prijala EÚ odporúčanie o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie¹¹, ktoré „všetci jednotlivci potrebujú pre osobné naplnenie a rozvoj, aktívne občianstvo, sociálne začlenenie a zamestnanosť“. Definície jednotlivých kompetencií zahŕňali ďalšie súvisiace kompetencie, ako napríklad „kritické myslenie, tvorivosť, iniciatívu, riešenie problémov, posudzovanie rizík, rozhodovanie a konštruktívne zvládanie pocitov“. Odporúčanie viedlo k reformám systémov formálneho vzdelávania v mnohých krajinách EÚ a rozvoj kľúčových kompetencií sa stal jednou z priorit vzdelávacích programov EÚ (program celoživotného vzdelávania a neskôr Erasmus+).

Odporúčanie bolo v roku 2018 aktualizované - bolo prepojené s Európskym pilierom sociálnych práv, inými rámcami a nástrojmi a niektoré kompetencie boli upravené. Jedným z aspektov, ktorý bol zdôraznený ako súčasť potrebnej zmeny v rámci kľúčových kompetencií, bola potreba vytvoriť mechanizmy na hodnotenie kľúčových kompetencií. Rozdiely sú uvedené v nasledujúcej tabuľke:

2006	2018
Komunikácia v materinskom jazyku	Schopnosť čítať a písať
Komunikácia v cudzích jazykoch	Viacjazyčná kompetencia
Matematické kompetencie a základné kompetencie v oblasti vedy a techniky	Matematické kompetencie a kompetencie v oblasti vedy, techniky a inžinierstva
Digitálne kompetencie	Digitálna kompetencia

¹⁰ <https://uil.unesco.org/i/doc/lifelong-learning/policies/european-communities-a-memorandum-on-lifelong-learning.pdf>

¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:en:PDF>

Učiť sa učiť	Osobné, sociálne a učebné kompetencie
Sociálne a občianske kompetencie	Občianska spôsobilosť
zmysel pre iniciatívu a podnikavosť	Podnikateľská spôsobilosť
Kultúrne povedomie a vyjadrovanie	Kultúrne povedomie a vyjadrovacie schopnosti

Rozvoj zručností dospelých v EÚ s cieľom „podporiť osobný a profesionálny rozvoj, posilnenie postavenia, prispôsobivosť, zamestnateľnosť a aktívnu účasť na živote spoločnosti“ bol podporený uznesením Rady o obnovenom európskom programe vzdelávania dospelých¹², v ktorom boli určené aj nástroje na ich získanie, ako napríklad program celoživotného vzdelávania (Grundtvig, Leonardo da Vinci), ako aj štrukturálne fondy.

V rokoch 2011-17 OECD uskutočnila prvý cyklus prieskumu PIAAC - Programu medzinárodného hodnotenia kompetencií dospelých, do ktorého sa zapojilo 39 krajín vrátane 16 členských štátov EÚ (na Slovensku sa údaje zbierali v rokoch 2011-2012). PIAAC nadväzuje na úsilie, ktoré sa začalo Medzinárodným prieskumom gramotnosti dospelých v 90. rokoch 20. storočia a Prieskumom gramotnosti a zručností pre život dospelých v roku 2000¹³. Dôvod merania úrovne zručností vyplýva z rastúcej úlohy ľudského kapitálu a rozvoja zručností i) na mikroúrovni jednotlivca a jeho životných šancí a blahobytu a ii) na makroúrovni celého hospodárstva, kde ľudský kapitál prináša zlepšenie produktivity a rastu. Prieskum meria kognitívne a pracovné zručnosti dospelých vo veku od 16 do 65 rokov v 3 kategóriách: čitateľská gramotnosť, matematická gramotnosť a riešenie problémov v technologicky bohatom prostredí. Odráža tiež stav systému vzdelávania a odbornej prípravy v krajine, úroveň gramotnosti, nesúlad medzi vzdelaním a trhom práce, situáciu zraniteľných skupín v rámci vzdelávania, atď. Druhý cyklus prieskumu sa uskutočnil v rokoch 2022 - 2023.

Nový program v oblasti zručností¹⁴ prijatý v roku 2016 presunul pozornosť politik EÚ na zručnosti, ktoré pomáhajú ľuďom mať kvalitné pracovné miesta a ... naplniť svoj potenciál ako sebavedomí, aktívni občania...". Zdôraznil sa v ňom aj význam vzdelávania mimo formálneho prostredia, ako aj dôležitosť validácie a uznávania takýchto vzdelávacích skúseností. Jedným z opatrení uvedených v Novom programe v oblasti zručností bolo prijatie ďalšieho právneho predpisu týkajúceho sa rozvoja zručností dospelých - Záruky zručností. Záruka zručností odráža výsledky prvých výsledkov PIAAC, ktoré OECD poskytla v roku 2013 a z ktorých vyplýva, že „každý piaty dospelý Európan (vo veku 16 - 65 rokov) má len základnú úroveň gramotnosti, zatiaľ čo každý štvrtý má len najnižšiu úroveň zručností v počítaní a dokáže riešiť len veľmi jednoduché úlohy pomocou IKT“¹⁵. Zdôraznila tiež obmedzenia, ktoré jednotlivcom, ich životu, profesijnému životu a aktívnemu občianstvu spôsobuje nízka úroveň základných zručností. Záruka zručností navrhla prístup k tvorbe politik v tejto oblasti založený na troch pilieroch: 1) hodnotenie zručností s cieľom identifikovať existujúce zručnosti a potreby zvyšovania kvalifikácie; 2) ponuka vzdelávania a odbornej prípravy šitá na mieru; a 3) validácia a uznávanie týchto zručností.

Tieto zásady boli ďalej rozpracované v odporúčaní Rady o cestách zvyšovania kvalifikácie¹⁶, v ktorom sa ešte viac zdôraznila potreba vytvoriť vzdelávacie cesty pre ľudí s nízkou kvalifikáciou, aby dosiahli lepšie základné zručnosti alebo si zvýšili kvalifikáciu.

¹² <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:372:0001:0006:en:PDF>

¹³ <https://www.oecd.org/skills/piaac/PDF%20for%20web%20Analysing%20Adults%27%20Skills.pdf>

¹⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016DC0381>

¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0382>

¹⁶ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H1224\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016H1224(01))

Svetové ekonomické fórum sa zaoberalo zručnosťami 21. storočia, ktoré sú potrebné vzhľadom na výzvy súčasného a budúceho vývoja a pozostávajú z troch vzájomne sa dopĺňajúcich pilierov - základných gramotností/základných zručností (kognitívnych), kompetencií (sociálnych) a charakterových vlastností (emocionálnych).¹⁷

Európsky program zručností pre udržateľnú konkurencieschopnosť, sociálnu spravodlivosť a odolnosť predstavil v roku 2020 plán digitálnej a ekologickej transformácie a obnovy po skončení COVID-19, v ktorom kľúčovú úlohu zohráva rozvoj zručností, rekvalifikácia a zvyšovanie kvalifikácie. V programe zručností sa stanovili ciele do roku 2030:

Ukazovatele	Ciele na rok 2025
Účasť dospelých vo veku 25 - 64 rokov na vzdelávaní počas 12 mesiacov	50 %
Účasť dospelých s nízkou kvalifikáciou vo veku 25 - 64 rokov na vzdelávaní počas 12 mesiacov	30 %
Podiel nezamestnaných dospelých vo veku 25 - 64 rokov s nedávnou skúsenosťou so vzdelávaním	20 %
Podiel dospelých vo veku 16 - 74 rokov, ktorí majú aspoň základné digitálne zručnosti	70 %

V rámci 12 opatrení programu tvoria zručnosti pre život jeden z nich s týmto cieľom: „Okrem trhu práce budeme podporovať vzdelávanie dospelých pre všetkých - mladých ľudí a dospelých - v otázkach, ako je mediálna gramotnosť, občianske kompetencie a finančná, environmentálna a zdravotná gramotnosť.“¹⁸

S cieľom vytvoriť spoločnú taxonómiu zručností, kvalifikácií a povolání vytvorila Európska komisia v roku 2017 klasifikáciu ESCO (European Skills, Competences, Qualifications and Occupations), ktorá v súčasnosti poskytuje opisy takmer 14 000 zručností vo všetkých jazykoch EÚ (a niektorých ďalších jazykoch). Zručnosti sú rozdelené do štyroch podskupín: zručnosti, znalosti, jazyky a prierezové zručnosti. Prierezové zručnosti sú ďalej definované prostredníctvom užších pojmov: základné zručnosti a kompetencie, zručnosti pre život a kompetencie, fyzické a manuálne zručnosti a kompetencie, zručnosti a kompetencie v oblasti sebariadenia, sociálne a komunikačné zručnosti a kompetencie, zručnosti a kompetencie v oblasti myslenia¹⁹.

V posledných rokoch boli vytvorené referenčné rámce a nástroje pre súbory zručností (napr. DigComp, GreenComp, LifeComp, EntreComp, FinComp, Referenčný rámec kompetencií pre demokratickú kultúru) s cieľom uľahčiť spoločné porozumenie, ako aj výmenu informácií a údajov o vzdelávaní a pracovnej mobilite pre rôzne subjekty v oblasti vzdelávania a trhu práce.

¹⁷ https://www3.weforum.org/docs/WEFUSA_NewVisionforEducation_Report2015.pdf

¹⁸ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_1197

¹⁹ https://esco.ec.europa.eu/en/classification/skill_main#overlayspin

5. Zručnosti pre život vo vzdelávaní dospelých na Slovensku

Zručnosti pre život sa v strategických dokumentoch Slovenskej republiky objavujú v súvislosti s rastúcou potrebou posilnenia celoživotného vzdelávania a najmä jeho súčasťou - neformálneho vzdelávania - od 90. rokov 20. storočia. Hlavným hnacím motorom iniciatív v tejto oblasti bol vplyv meniacich sa potrieb ekonomiky a spoločnosti (v rámci posunu k demokratickej spoločnosti po páde komunizmu), ako aj vysoká motivácia a snaha o vstup do EÚ.

V roku 2001 sa Slovensko prihlásilo k Memorandu o celoživotnom vzdelávaní²⁰ a súvisiace konzultácie a diskusie na národnej úrovni vyústili do Konceptie celoživotného vzdelávania v Slovenskej republike²¹, ktorá si ako jeden zo strategických cieľov stanovila zabezpečiť prístup k „získavaniu nových a obnovovaniu získaných zručností potrebných pre účasť na živote vedomostnej spoločnosti“. Medzi tieto zručnosti Konceptia zaraďuje digitálnu gramotnosť, ovládanie cudzích jazykov, sociálne zručnosti, podnikateľské zručnosti a rozvinutú schopnosť učiť sa.

V rokoch 2011-12 zber údajov PIAAC na Slovensku poukázal na nedostatky vo viacerých oblastiach zručností dospelých. Z prieskumu vyplynulo, že 11,8 % dospelých Slovákov má len najnižšiu úroveň čitateľskej gramotnosti a 13,8 % len najnižšiu úroveň matematickej gramotnosti. Až 21,7 % respondentov nepreukázalo žiadne alebo len minimálne zručnosti v oblasti digitálnej gramotnosti a používania informačných technológií. Národná správa PIAAC²² dospela k záveru, že so situáciou nemôžeme byť spokojní a upozornila na všeobecne akceptované odporúčania v tejto oblasti. V nasledujúcich rokoch však neboli prijaté žiadne významné kroky na výrazné posilnenie rozvoja základných alebo iných prenositeľných zručností dospelých. Táto oblasť sa stala súčasťou aktivít neziskového sektora a niektorých súkromných poskytovateľov vzdelávania dospelých, väčšinou s finančnou podporou európskych programov, ale bez zásahov štátu z hľadiska obsahu, financovania alebo kontroly kvality poskytovaného vzdelávania. Akreditácia programov ďalšieho vzdelávania (zakotvená v zákone o celoživotnom vzdelávaní) sa týka len vzdelávania pre trh práce. Financovanie z verejných zdrojov sa pre vzdelávania dospelých poskytuje v rámci aktívnych opatrení trhu práce pre registrovaných uchádzačov o zamestnanie. Vzdelávacie programy známe ako REPAS a KOMPAS, v menších implementačných obmenách realizované ako národné projekty a financované najmä z európskych štrukturálnych fondov, umožňujú uchádzačom o zamestnanie vybrať si odborný vzdelávací kurz (schéma REPAS) a v menšej miere aj v kurzoch mäkkých zručností (schéma KOMPAS). Kurzy odborného vzdelávania musia byť akreditované. Tento typ vzdelávania dospelých je zakotvený v Zákone o celoživotnom vzdelávaní, keďže kontinuálne vzdelávanie je v národných projektoch REPAS označované ako rekvalifikácia na zlepšenie zamestnateľnosti uchádzačov o zamestnanie. Žiadosti uchádzačov o zamestnanie o schválenie vybraného kurzu podliehajú schváleniu prideleným pracovníkom úradu práce, pričom sa má brať do úvahy relevantnosť vzdelávania pre potreby trhu práce. Aktuálne sa rozbieha nová verzia schémy²³, ktorá rozširuje prístup ku vzdelávacím kurzom aj pre zamestnaných, využívajúc implementačný rámec vzdelávacích projektov pre nezamestnaných.

²⁰ https://www.minedu.sk/data/files/2607_2000_memorandum_o_celozivotnom_vzdelavani.pdf

²¹ https://alkp.sk/wp-content/uploads/2016/05/2005_koncepcia_celozivotneho_vzdelavania_SR.pdf

²² <https://www.minedu.sk/data/att/7243.pdf>

²³ “Nestrať prácu, vzdelávaj sa“.

V Stratégii celoživotného vzdelávania 2011²⁴ sa ako jedna z prioritných oblastí opätovne uvádza zvyšovanie úrovne „individuálnych kompetencií pre profesionálny a osobný rozvoj: finančná gramotnosť, podnikateľské kompetencie, komunikácia vo svetových jazykoch, digitálna gramotnosť a aktívne občianstvo“ a potvrdzuje sa ich význam pre jednotlivca a spoločnosť. Za najvýznamnejšiu prekážku (skôr ako vytváranie priaznivých podmienok na rozvoj ponuky týchto kompetencií) označila motiváciu ľudí k ich rozvoju.

K posilneniu agendy vzdelávania dospelých (a v rámci nej aj neformálneho vzdelávania a rozvoja základných zručností) došlo po prechode tejto agendy na Štátny inštitút odborného vzdelávania v roku 2018, ktorý sa týmto témam systematicky venuje a zároveň združuje a vzdeláva aktérov v tejto oblasti - či už to bol projekt BLUESS - Blueprints for Basic Skills Development of Adults in Slovakia²⁵, aktivity v úlohe národného koordinátora Európskej agendy vzdelávania dospelých alebo v súčasnosti realizovaného projektu Digitálne vzdelávacie účty v krajinách V4²⁶.

Poznatky získané v tejto oblasti sa premietli aj do Stratégie celoživotného vzdelávania a poradenstva 2021-2030²⁷, ktorá sa zaoberá rozvojom zručností pre život zatiaľ najkomplexnejším spôsobom. Stratégia navrhuje konkrétne opatrenia na systémovej aj inštitucionálnej úrovni, ktoré boli ďalej zohľadnené pri stanovovaní priorit nového Programu Slovensko 2021-2027²⁸ a v blízkej budúcnosti by sa mali objaviť aj vo výzvach na predkladanie projektov. Patria medzi ne aj návrhy riešení pre rozvoj základných zručností a občianskeho vzdelávania.

Oblasti zručností pre život sa však dotýkajú aj ďalšie aktuálne strategické dokumenty, ktoré zdôrazňujú ich potrebu v kontexte vzdelávania, hospodárskeho rastu a konkurencieschopnosti krajiny, ako napríklad Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030²⁹ alebo Národná stratégia výskumu, vývoja a inovácií 2030³⁰.

Zručnosti pre život - pohľad na súčasnú prax na Slovensku

Aktivity v teréne predstavovali základnú zložku projektu Zručnosti pre život a jeho cieľov. Jednou z hlavných motivácií tohto projektu bolo zhromaždiť údaje založené na dôkazoch o súčasnej praxi v oblasti zručností pre život u dospelých a identifikovať výzvy a priority v oblasti ich podpory.

Ako už bolo vysvetlené v časti o metodológii tejto správy, pri identifikácii a oslovení účastníkov našich diskusií a diseminačných aktivít sme použili prístup orientovaný na aktérov. Na zber pôvodných údajov sme navrhli a zrealizovali osem diskusií pri okrúhlym stole v siedmich regionálnych lokalitách na Slovensku. Jedno z podujatí bolo špecificky zamerané na finančnú gramotnosť. Celkovo sa na nich zúčastnilo viac ako sto účastníkov (108), ktorí zastupovali kľúčové cieľové typy zainteresovaných strán: i) aktér riadenia na národnej alebo regionálnej úrovni, ii) mimovládna organizácia pôsobiaca v tejto oblasti (na národnej alebo regionálnej úrovni) iii) formálna vzdelávacia inštitúcia najmä z vyššieho stupňa počiatočného cyklu vzdelávania (stredné školy), iv) organizácie pôsobiace ako poskytovatelia vzdelávania

²⁴ <https://www.minedu.sk/data/files/1899.pdf>

²⁵ <https://zakladnezrucnosti.sk/projekt-bluess/>

²⁶ <https://kifu.gov.hu/en/d-ila/>

²⁷ <https://www.minedu.sk/data/att/22182.pdf>

²⁸ <https://www.minedu.sk/data/att/25922.pdf>, na: <https://www.minedu.sk/program-slovensko-2021-2027/>

²⁹ <https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2021/01/Slovensko-2030.pdf>

³⁰ <https://vaia.gov.sk/inovujeme-slovensko/narodna-strategia-vyskumu-vyvoja-a-inovacii-2/>

dospelých v) súkromné organizácie (najmä finančné inštitúcie v prípade podujatia, ktoré bolo zamerané na finančné zručnosti). Nižšie je uvedená prehľadná tabuľka o štruktúre podujatí, ktorá ukazuje pomerne veľké rozdiely v štruktúre účastníkov. Pri spájaní informácií zo všetkých diskusií na účely mapovania to bolo vyvážené celkovou dobrou reprezentatívnosťou rôznych zainteresovaných strán.

Tabuľka 1 Prehľad diskusií

Diskusie pri okrúhlym stole 8 podujatí Veľkosť obcí: L: veľký, M: stredný, S: malý	108 účastníkov	Charakter diskusií - témy špecifické pre podujatie:	74 organizácií
Západné Slovensko: 4 L/M/S	7+6+38+17=68	Jeden OS: finančné zručnosti, národné zameranie Vytváranie sietí národných aktérov	MVO, národné/regionálne/sektorové subjekty riadenia, poskytovatelia VD, experti, knižnice
Stredné Slovensko: 2 M/M	6+8=14	Silná prítomnosť kľúčových aktérov zameraných na zmenu	národné/regionálne/správne subjekty, poskytovatelia, MVO, knižnice
Východné Slovensko: 2 S/L	9+17=26	Infraštruktúra Aliancia pre zraniteľné skupiny Miestny ekosystém	MVO, národné/regionálne/sektorové subjekty riadenia, poskytovatelia VD, experti, knižnice, miestna samospráva

Z hľadiska respondentov sme definovali podrobnejšiu typológiu. Ako sme vysvetlili v úvode, vychádzali sme z troch širokých skupín aktérov: i) aktéri v oblasti riadenia a tvorby politík, ii) organizácie a odborníci z praxe zapojení do vzdelávania dospelých a iii) zástupcovia miestnych podnikov. Na základe skutočnej štruktúry účastníkov našich regionálnych diskusií sme mohli spresniť deväť typov aktérov. Tie odrážajú skutočný rámec aktívnych organizácií, ktoré sa aktívne podieľajú na aktivitách v oblasti vzdelávania dospelých alebo organizácií vyvíjajúcich kultúrne a občianske aktivity, ktoré majú význam pre zručnosti dospelých. Túto typológiu sme použili pri analýze informácií získaných v diskusiách a pri označovaní vybraných citácií. Medzi typy aktérov, ktoré sme použili, patria napr.:

- podnikateľské organizácie, podnikatelia (zamestnávateľia) pôsobiaci v regióne a poskytujúci svoje postrehy o potrebných zručnostiach,
- inštitúcie s hlavnou činnosťou v oblasti formálneho vzdelávania,
- verejné knižnice,
- neziskové organizácie, ktoré pôsobia najmä ako poskytovatelia vzdelávania dospelých., neziskové organizácie, ktoré sa nezameriavajú na poskytovanie vzdelávania dospelých, ale aktívne pracujú s rôznymi cieľovými skupinami dospelých,
- poskytovatelia vzdelávania dospelých s inými typmi právnej štruktúry (zvyčajne štatút podniku),
- finančné organizácie (vrátane bánk),
- verejní aktéri z národných úrovní riadenia (najmä zástupcovia národných ministerstiev),

- verejní aktéri z regionálnych úrovní správy (napr. zástupcovia mestskej, miestnej alebo regionálnej správy).

Prítomní boli aj odborníci na vzdelávanie dospelých alebo na oblasti, ktoré sa týkajú zručností dospelých. Prehľad aktérov, ich prítomnosť v konkrétnych diskusiách a kódy, ktoré sme použili na označenie vybraných citácií, sú k dispozícii v prílohe (Tabuľka 2).

V nadväznosti na ciele projektu sme vypracovali otázky, ktoré sme použili v diskusiách³¹ a ktoré sa týkali nasledujúcich tematických oblastí:

- Konceptia zručností pre život relevantná pre aktuálne potreby dospelých na Slovensku.
- Cieľové skupiny, špecifické potreby, v súčasnosti poskytované činnosti a subjekty.
- Aktuálne potreby a dôvody pre rozvoj podpory zručností pre život na Slovensku, súčasná situácia.
- Infraštruktúra pre rozvoj zručností pre život: rámce spolupráce, partnerstvá.
- Úloha štátu pri podpore zručností pre život u dospelých na Slovensku.

Zručnosti pre život v praxi na Slovensku

Naše úvodné otázky v diskusiách pri okrúhlym stole boli zamerané na vnímanie zručností pre život z rôznych uhlov pohľadu. Diskusia o koncepte zručností pre život bola v istom zmysle aj trvalým tematickým rozmerom našich diskusií.

Miestny kontext činností v oblasti zručností pre život sa môže v jednotlivých regiónoch a oblastiach pôsobenia rôznych aktérov značne líšiť. Slovensko má výrazné regionálne rozdiely a rôznorodé obyvateľstvo, najmä z hľadiska štruktúry ľudského kapitálu. Preto existuje značná variabilita aktuálnych problémov dospelých a ich potrieb v oblasti zručností. V prostredí, ktoré sme vytvorili v rámci diskusií za okrúhlym stolom, bol priestor na interaktívne rozvíjanie konsenzuálneho pohľadu na zručnosti pre život, ako aj poznatkov z praxe o tom, ako sa rozvíjajú zručnosti pre život v rôznych prostrediach a lokalitách Slovenska.

Medzi zastúpenými rôznymi aktérmi prevládal všeobecný názor, že je dôležité podporovať prístupy založené na holistickej a komplexnej koncepcii zručností pre život. Podpora zručností pre život sa musí dynamicky prispôbovať, aby aktivity v tejto oblasti reagovali na meniace sa potreby každého jednotlivca. Nové typy výziev, ktoré dospelí potrebujú riešiť, aby zvládli každodenný život a pracovné situácie, si vyžadujú nové aktivity, prístupy a riešenia.

Môže sa zdať samozrejmé, že základné zručnosti, najmä základné gramotnosti, sú stále kľúčové pre každého dospelého, ale vedomostná spoločnosť znamená pre dospelých novú výzvu, že každý jednotlivec musí venovať pozornosť svojim zručnostiam v oblasti učenia sa:

" Učiť sa učiť je najdôležitejšie." [OS6_W1_a_summ]

V nasledujúcom texte uvádzame kľúčové otázky, ktoré boli nastolené a o ktorých sa diskutovalo v súvislosti so zručnosťami pre život v praxi:

- Súčasný výzvy spojené s prebiehajúcimi technologickými zmenami sú na Slovensku dôležité pre celú populáciu. Každý dospelý človek na Slovensku bude pravdepodobne potrebovať podporu pri rozvoji niektorých zložiek svojich zručností pre život.

³¹ Otázky vypracované pre diskusie pri okrúhlym stole sú uvedené v prílohe tejto správy.

- Zručnosti potrebné na využívanie technológií v živote a práci sú na Slovensku všeobecne nedostatočne rozvinuté u celej populácie.
- Je dôležité prijať a zdieľať holistický a komplexný pohľad na zručnosti pre život. Takýto pohľad pomáha identifikovať, kedy nie je efektívne zamerať sa na jeden typ zručností bez prepojenia na iné typy zručností pre život.

Koncepcia zručností pre život si vyžaduje holistický a flexibilný rámec, ktorý sa prispôbi dynamicky sa meniacim individuálnym potrebám potrebným na zvládanie každodenného života a pracovných situácií každého dospelého človeka.

- Slabý pokrok v rámci počiatkových cyklov formálneho vzdelávania vytvára zotrvačnosť, ktorá neustále produkuje nové generácie ohrozené nízkou úrovňou základných zručností.
- Základné zručnosti sú základom pre všetky ostatné zručnosti a nedostatočné základné zručnosti vo väčšine prípadov vedú k nedostatočným zručnostiam pre život.
- V konkrétnych krokoch na zavádzanie systematickej podpory z verejných zdrojov pre dospelých, ktorí potrebujú dosiahnuť dostatočnú úroveň základných zručností, sa dosiahol len malý pokrok.
- Dospelí bez dostatočných základných zručností by sa mali zamerať na programy základných zručností pred akýmkoľvek inými druhmi podporných programov.
- Úspešné programy základných zručností môžu byť aspoň čiastočne založené na prístupe k zručnostiam pre život. To znamená, že by mali zahŕňať aktivity na rozvoj gramotnosti v prostredí spojenom s riešením každodenných problémov účastníkov.
- Motivácia k učeniu je slabá, ale tiež nedostatočne uznaná ako špecifický faktor, ktorý treba zohľadniť pri navrhovaní vzdelávacích aktivít na podporu zručností pre život.

Špecifické typy zručností a koncepcia zručností pre život pre Slovensko

Učiť sa učiť je základná zručnosť, ktorá môže byť všeobecne nízka z dôvodu stále prevládajúcich tradičných prístupov v rámci formálneho vzdelávania (počiatkové vzdelávanie):

„Naše školstvo je postavené na tom, že vchode mnohých škôl je veľký nápis - chyba je môj kamarát. Učitelia však nechcú robiť chyby. A chybu neurobia, ak idú podľa zákona, podľa plánu. To znamená, že učiteľ vie, že ak ide podľa zadaných osnov, ktoré boli zadané pred desiatimi rokmi, pred piatimi rokmi prišla inšpekcia a bolo to v poriadku, tak ak pôjde tak, vie, že nespraví chybu.“
[OS5_E2_NGO_responent#59]

Neuspokojivé výsledky počiatkového vzdelávania sa priamo odrážajú v nedostatočných zručnostiach pre život mladých absolventov nižších stupňov vzdelávacích programov, čo sa však môže týkať aj niektorých absolventov vysokých škôl³².

Pokiaľ ide o konkrétnejšie zložky zručností, ktoré majú na Slovensku systematicky nízku úroveň, zhodne sa uvádzali digitálne zručnosti, kritické myslenie a mediálna gramotnosť, občianske zručnosti, ekologické zručnosti a zdravotná gramotnosť. Diskusie tiež potvrdili, že

³² Zdôrazňujú to najmä neziskové organizácie, ktoré vyvíjajú vzdelávacie, mentorské alebo iné podporné programy pre učiteľov. Táto situácia súvisí s nedostatkom inovácií v súčasnom systéme verejného počiatkového vzdelávania, ktorý už desaťročia trpí nedostatočnými investíciami.

väčšina aktérov si uvedomuje kľúčovú úlohu sociálnych a komunikačných zručností v rámci zručností pre život vrátane schopnosti pracovať a/alebo žiť v otvorenejšom, multikultúrnom prostredí.

Podľa diskutujúcich je potrebné podporiť občiansku gramotnosť a občianske zručnosti. Schopnosť dospelých aktívne uplatňovať svoje občianske práva a plniť si svoje občianske povinnosti je kriticky nízka, najmä u dospelých so slabým sociálno-ekonomickým zázemím:

„U nás je občianske povedomie veľmi nízke. Nepoznáme svoje práva a povinnosti. Tuto asi štát musí zastúpiť túto úlohu“ [OS7_W3_PROVIDER_repospondent#40]

Rozhodujúcim faktorom pre rozvoj zručností v oblasti občianskeho života je informačná a mediálna gramotnosť. Tie sú spojené s nedostatočnými digitálnymi informačnými zručnosťami. Online informačné zdroje sú kľúčovým zdrojom nepravdivých informácií. Umelá inteligencia pravdepodobne negatívne ovplyvní aj tak kritickú situáciu v tejto oblasti na Slovensku.

Diskusie o ďalších špecifických zručnostiach a problémoch, ktoré je potrebné riešiť, zahŕňali:

- Digitálne zručnosti sa považujú za dôležité v súvislosti so spracovaním informácií, ale kritické myslenie je kľúčovou súvisiacou zložkou, ktorú je potrebné súčasne rozvíjať.
- Zelené zručnosti sa musia rozvíjať všeobecne a musia ich podporovať aktéri miestnej správy, pričom rozhodujúci význam majú komunity praxe.

Vzájomné prepojenie medzi rôznymi typmi zložiek zručností pre život je veľmi dôležité, ale nie je dostatočne zohľadnené alebo začlenené do vzdelávacích aktivít:

„Finančné, zdravotné, sociálne, environmentálne (zručnosti), musia byť v symbióze.“ [OS6_W1_b_PUBLIC_nat_respondent#22]

Diskutujúci, ktorí zastupujú mladých dospelých a pracujú s nimi, sa zhodli na tom, že je veľmi dôležité diskutovať a zvyšovať všeobecné povedomie o dôležitosti sociálnych zručností a súvisiacich kompetencií. Tieto zručnosti predstavujú základný kameň pre budúcnosť:

„Čo sa týka zručností pre život, ja by som išiel ešte o úroveň nižšie. Viac by som rozdrobil tie osobné a sociálne kompetencie, ktorým sa my venujeme. To sú tie kompetencie pre budúcnosť, ktoré sú absolútne kľúčové, treba ich rozvíjať od malých detí. Spolupráca, komunikácia, reziliencia. Tu máme veľký rozdiel. [OS7_W3_NGO_responent#39]

Pri niektorých témach sa diskusia rozvinula viac, ako napríklad v prípade digitálnych zručností. Digitálne zručnosti sú vo všeobecnosti vnímané ako jedna zo slabých stránok slovenskej populácie. Pochopenie vzdelávacích potrieb je vo všeobecnosti jedným z hlavných dôvodov nízkeho záujmu o účasť na vzdelávacích aktivitách, a to aj v prípade digitálnych zručností a potreby zvyšovania kvalifikácie:

„...že to nie je len Excel, Windows a Facebook, ale ja neviem čo ešte. Že musia vedieť pracovať, namotivovať, že urobím niečo, ja neviem čo, ale budeš mať ponuky.“ [OS3_C1_ORG_reg_responent#94]

Diskutujúci poukázali na problém chápania pojmu digitálne zručnosti:

„U mňa je gramotný ten, čo vie zapnúť počítač, inde, že vie kódovať.“ [OS5_E2_NGO_responent#59]

V súvislosti s digitalizáciou sa identifikovali aj tieto výzvy:

- Niektoré skupiny dospelých sú odpojené od „digitálneho sveta“.
- Existujú špecifické cieľové skupiny, ktoré majú nedostatočne rozvinuté digitálne zručnosti v súvislosti s ich potrebami v každodennom živote a v práci. Patria k nim učitelia v cykloch počiatočného vzdelávania, seniori, zraniteľné skupiny zo sociálne slabého prostredia/marginalizované rómske komunity, mladé matky z marginalizovaných rómskych komunít a neúplné rodiny v sociálne slabej situácii.

Úloha zamestnávateľov pri podpore rozmanitejších vzdelávacích aktivít môže byť silnejšia. Zamestnávatelia môžu mať prospech aj z odbornej prípravy, ktorá nie je priamo spojená s potrebami pracovného miesta:

„V neformálnom vzdelávaní vidím príležitosť, človek má možnosť využiť príležitosť, prečo by mu to zamestnávateľ nemal dovoliť. Keď sa chce zamestnanec zapojiť do dobrovoľníckej činnosti, je to prínos, lebo čas, ktorý by strávil inak preklikávaním na internete, využije.“ [OS3_C1_PUBLIC_reg_responent#91]

Cieľové skupiny

Diskusia o rôznych cieľových skupinách bola silným spojovacím prvkom pri uvažovaní o ciele programov zručností pre život, ktorým je zabezpečiť dostatočné zručnosti pre každého dospelého bez ohľadu na jeho úroveň vzdelania, pracovné postavenie alebo situáciu na trhu práce.

Vo všetkých diskusiách sa účastníci zhodli na tom, že všetci dospelí („my všetci“) potrebujú určitú podporu v oblasti zručností pre život³³. Silne rezonovalo aj uznanie zamerania sa na dospelých, čo korešponduje s realitou obmedzenej podpory neformálneho vzdelávania dospelých v praxi:

„Všetci sme. Každého nás to dobehne, či sme mladí alebo starší... Prioritnou cieľovou skupinou sme vlastne všetci. Je dobré, že sa začína pozerat' na dospelých. Ľudia si neuvedomujú, že sa ich to týka.“

[OS6_W1_b_PUBLIC_nat_respondent#22]

„Zraniteľnou je dospelá populácia, dospelým sa nikto nevenoval...“ [OS8_W1_b_PUBLIC_nat_responent#7]

Dospelí, ktorí sú vystavení viacnásobným ohrozeniam. Existuje spoločné poznanie, že zraniteľné skupiny potrebujú cielenejšiu a intenzívnejšiu podporu prepojenú s ďalšími podpornými službami, najmä so sociálnymi službami, dlhodobým poradenstvom a usmerňovaním a s podporou v oblasti manažmentu zdravia. Boli identifikované tieto špecifické cieľové skupiny:

- Vo všetkých regiónoch potrebujú seniori a mladé matky (na materskej dovolenke) alebo mladí rodičia osobitnú podporu v oblasti rozvoja zručností pre život.
- Marginalizované rómske komunity alebo iné dospelé osoby v sociálne znevýhodnenej situácii, najmä s obmedzeným sociálnym a rodinným zázemím, ako v prípade mladých dospelých z detských domovov, ktorí prechádzajú do samostatného života.

³³ Všetci účastníci diskusie za okrúhlym stolom majú vyššiu úroveň dosiahnutého vzdelania, napriek tomu však dôrazne vyjadrili vlastný pocit, že potrebujú podporu v oblasti životných zručností.

Učiteľia sú všeobecnejšou, ale zároveň mimoriadne zraniteľnou skupinou, ktorá potrebuje systematickejšiu a stabilnejšiu podporu³⁴. Tento názor je konsenzuálny a znepokojujúci. Na niektorých stretnutiach bola pre diskusie prínosom prítomnosť aktérov, ktorí diskutovali o situácii v systéme počítačného vzdelávania, vrátane zástupcov národných a regionálnych inštitúcií a neziskových organizácií, ktoré vypracovali špecificky zamerané programy na podporu učiteľov, preto boli úvahy podnetné a dobre prepojené so súčasnou praxou.

Medzi komentáre, ktoré sa najviac týkali zručností pre život v prípade učiteľov v počítačných cykloch vzdelávania, patrili:

- Jednou z kľúčových cieľových skupín sú učiteľia v počítačných cykloch vzdelávania (povinné vzdelávanie), t. j. na základných a stredných školách.
- Podpora učiteľov, najmä tých v systéme počítačného vzdelávania, je nedostatočná.
- Pracovné prostredie učiteľov v systéme počítačného vzdelávania súvisí s negatívnym, prípadne narastajúcim tlakom na ich rovnováhu medzi pracovným a súkromným životom. Zdá sa, že mnohí učiteľia systematicky trpia vyhorením.
- Systém kontinuálneho vzdelávania učiteľov nie je relevantný ani aktuálny vzhľadom na potreby ich profesie, a to tak z hľadiska meniacich sa generácií detí, ako aj dopytu po zručnostiach.
- Inštitucionálny systém kontinuálneho vzdelávania učiteľov by si mohol vyžadovať radikálnejšie zmeny, aby si učiteľia mohli vybrať z dostatočnej ponuky kvalitného vzdelávania a pripraviť sa na meniaci sa charakter potrieb žiakov a študentov v oblasti zručností pre život.
- Učiteľia nemajú flexibilný prístup ku kvalitnému vzdelávaniu, ktoré by mohlo byť jedným z rýchlych riešení situácie pred zlepšením systémového riešenia kontinuálneho vzdelávania učiteľov.
- Mimovládne organizácie v súčasnosti aktívne poskytujú učiteľom podporu. Prepojenie s politickou úrovňou na základe takýchto iniciatív zdola by mohlo byť účinné a vytvoriť multiplikačný pozitívny účinok na zručnosti učiteľov. Veľmi dobrým príkladom je nedávna spolupráca ministerstva školstva s jednou z mimovládnych organizácií, ktorá poskytuje učiteľom mentoring. Ministerstvo vyčlenilo finančné prostriedky pre tohto aktéra. Národný aktér, ktorý reaguje a poskytuje podporu pozitívnym aktivitám v tejto oblasti, by mohol znamenať posun smerom k otvorenejšiemu a inovatívnejšiemu verejnemu sektoru.

Tie cieľové skupiny, ktoré nečelia silným dispozičným prekážkam, t. j. majú dostatočné základné zručnosti alebo vyššie vzdelanie, potrebujú väčšiu podporu pri hodnotení zručností, poradenskú podporu pri identifikácii ich vzdelávacích potrieb, ako to bolo ilustrované v prípade mladých matiek, ktoré nečelia ekonomickým ťažkostiam, ale majú systematicky sťažený prechod späť do práce:

„To isté mladé mamičky. Málokto sa posúva, že by chcela sa trochu vzdelávať, aj tie treba motivovať. ... Strácajú kontakt s realitou, že tie počítače sa posúvajú, že musia ovládať techniku na tom počítači...” [OS3_C1_ORG_reg_responent#94].

Aby bolo možné osloviť akúkoľvek cieľovú skupinu alebo učiaceho sa, je nevyhnutné, aby boli aktivity prístupné, individualizované, praktické a súviseli s aktuálnymi problémami, ktorým

³⁴ Myslia sa tým učiteľia vo verejných programoch počítačného vzdelávania.

dospelí vo svojom živote čelia. Bližšie sa tomu venujeme v nasledujúcich častiach, najmä v časti venovanej zisteniam projektu (na strane 24).

Potreby podpory zručností pre život dospelých na Slovensku

Názory účastníkov na potrebu podpory zručností pre život sú dôležitým zdrojom informácií o situácii na Slovensku a o súčasných problémoch a výzvach. Účastníci sú aktérmi zapojenými do aktivít relevantných pre zručnosti pre život dospelých v rôznych tematických a lokálnych kontextoch, a preto sa ich názory navzájom dopĺňajú a rozvíjajú a vytvárajú komplexnejší obraz o situácii v jednotlivých regiónoch a rôznych skupinách dospelých. Respondenti diskutovali a zdieľali svoje obavy z pomerne všeobecného nedostatku zručností pre život u obyvateľov Slovenska. Zhodli sa na jasnej, silnej a naliehavej potrebe nájsť spôsoby podpory zručností pre život dospelých na Slovensku. Medzi obavy a úvahy diskutujúcich v súvislosti s potrebou takejto podpory patrili, napr.:

- Na Slovensku je všeobecný nedostatok zručností pre život u všetkých dospelých, vrátane tých s vyšším stupňom vzdelania.
- Nedostatočne rozvinutý systém celoživotného vzdelávania na Slovensku je všeobecným problémom. Ad hoc národné projekty alebo programy majú často obmedzenú udržateľnosť a nízky dopad.
- Konkrétne cieľové skupiny programov a iniciatív zameraných na zručnosti pre život sú rôznorodé a regionálne špecifické.
- Základné zručnosti sú kľúčovým predpokladom pre rozvoj zručností pre život. V oblasti podpory programov základných zručností pre dospelých bol dosiahnutý len obmedzený pokrok a tieto programy zvyčajne realizujú nezávislé mimovládne organizácie.
- Občianske zručnosti potrebujú naliehavú podporu a verejné financovanie môže byť dôležitou, ak nie nevyhnutnou podmienkou na dosiahnutie pokroku v občianskych kompetenciách dospelých.

Zdôraznilo sa tiež, že nestačí všeobecne sa dohodnúť na podpore zručností pre život a rozvíjať iniciatívy zhora nadol, čo bol, ako bolo uvedené, prevládajúci prístup na Slovensku.

Pri presadzovaní zručností pre život je rovnako dôležité rozvíjať diskusie medzi zainteresovanými stranami o tom, aké by mohli byť potenciálne a účinné aktivity a programy a ako by mohli byť navrhnuté a realizované tak, aby boli účinné. Len tak sa môžu identifikovať iniciatívy zamerané na účinnú a systematickú podporu zručností pre život dospelých na Slovensku a v prípade potreby ich podporiť z verejných zdrojov.

Kvalita aktivít, dostupnosť a inkluzívnosť sú nevyhnutnými podmienkami podpory zručností pre život. Rovnako dôležité sú komunity praxe podporované aktérmi na úrovni riadenia, v ideálnom prípade budovaním silných sietí otvorených spolupráci. Preto v ďalšom texte poukazujeme na špecifickú úlohu aktérov a rámcov spolupráce.

Aktéri, rámce a spolupráca

Iniciatívy viacerých aktérov a aliancie alebo partnerstvá sú rozhodujúcim faktorom pre iniciovanie, budovanie a udržiavanie aktivít na podporu zručností pre život s dlhodobým vplyvom. Okolnosti a prekážky rozvoja zručností pre život pre rôzne cieľové skupiny sa

najlepšie riešia v miestnych oblastiach, kde je možné budovať siete a partnerstvá v prípade, že sú im aktéri otvorení. Zároveň sa poukázalo na to, že siete aktérov chýbajú pri výmene informácií o aktivitách v teréne a projektoch a programoch a ich zameraní, a teda aj pokrytí rôznych cieľových skupín.

Aktivity na najnižšej úrovni sú najlepšimi štruktúrami na vytváranie dlhodobých partnerstiev a iniciovanie miestnych zmien. V jednom regióne skupina mladých ľudí založila svoju neziskovú organizáciu ako reakciu na svoje nedávne skúsenosti so vzdelávacím systémom. Veľmi rýchlo rozšírili svoje aktivity na podporu učiteľov a nadviazali dlhodobé a úspešné partnerstvo s aktérom miestnej správy:

„My sme ešte na strednej a VŠ vnímali, že treba pomôcť školám. Nestačilo nám, čo sme tam zažili, že nás nepripravujú dostatočne na život. Začali sme robiť semináre na stredných školách. Videli sme, že to jednoducho nestačí, rozšíril sme fokus na učiteľov.“ [OS7_W3_NGO_responent#39]

Jedným z kľúčových faktorov úspechu, na základe ktorého možno hodnotiť vplyv rôznych aktérov, je dosah na zraniteľných učiacich sa a vzťahy s nimi. Zamestnávateľa môžu zohrávať dôležitejšiu úlohu pri podpore zraniteľných učiacich sa, a to buď medzi svojimi zamestnancami, alebo uznaním hodnoty rôznych vzdelávacích alebo iných aktivít, ktoré nezamestnaní absolvovali pred podaním žiadosti o zamestnanie.. Niekedy nie sú aktivity odborného vzdelávania vhodným východiskovým bodom na vzdelávacej trajektórii pre (dlhodobu) nezamestnaných, ktorých možno a treba aktivizovať prostredníctvom rôznych vzdelávacích aktivít zameraných na zručnosti pre život.

Partnerstvá sú nevyhnutné na vybudovanie funkčného a otvoreného systému vzdelávania dospelých. Regionálne rozdiely majú silný vplyv na rozvoj rámcov spolupráce v oblasti zručností pre život. Aktéri vyvíjajú celý rad neformálnych vzdelávacích aktivít, ktoré sú dôležité pre rámce zručností pre život, ale niekedy ide o izolované projekty aj z dôvodu nedostatku systémového financovania.

Pridaná hodnota menších aktivít by sa mohla efektívnejšie využiť, ak by boli rôzne subjekty viac prepojené ako súčasť infraštruktúry vzdelávania dospelých.

Základom problému je nájsť dobrý a udržateľný prístup, aby takéto prepojenie bolo trvalé, ako sú platformy, siete, združenia, atď. Formálne orgány alebo organizácie, ktoré nie sú systematicky zapojené do terénnych aktivít, sa často zameriavajú skôr na vytvorenie vlastnej legitimacy než na podporu vecí. Prechod na ekosystém vzdelávania dospelých s trvalým prístupom k podpore zručností pre život nie je uskutočniteľný bez autentických aktérov, ktorí majú za sebou dobré výsledky v práci s učiacimi sa.

Účastníci vyjadrili potrebu častejšej výmeny informácií a spolupráce prostredníctvom prepojenia aktivít zameraných na rôzne zložky zručností pre život. Dôrazne sa odporúčala aj lepšia, ale neformálna výmena informácií o aktivitách, ktoré realizujú národní aktéri. Navrhovalo sa, aby:

- Regionálni aktéri zohrávali aktívnejšiu a významnejšiu úlohu.
- Z regionálnych rozdielov vyplýva potreba špecifických miestnych riešení, pokiaľ ide o aktérov, štruktúry a fyzickú infraštruktúru. Mimovládne organizácie a ich priestory, knižnice, komunitné centrá, školy by mohli slúžiť ako miesta pre aktivity zamerané na zručnosti pre život.

- Národným a regionálnym aktérom na úrovni riadenia by prospelo viac slobody a kapacít pri navrhovaní projektov zameraných na intervencie v oblasti zručností pre život.
- Partnerstvá veľmi dobre fungujú pri spájaní aktivít s cieľom osloviť zraniteľnejších učiacich sa, ktorí sú zvyčajne neaktívni a je ťažké ich získať.
- Zamestnávateelia by sa mohli viac zaujímať o programy zamerané na zručností pre život. S rastúcou potrebou podporovať sociálne, komunikačné a multikultúrne zručnosti sa prekrývajú zručnosti relevantné a cenné pre zamestnávateľov a zručnosti pre život.

6. Diskusia o zisteniach projektu v kontexte možných intervencií

Ku koncu projektu sme viackrát diskutovali o prístupe, ktorý sme zvolili pri mapovaní situácie v oblasti zručností pre život na Slovensku. Konštatovali sme, že interaktívny prístup zameraný na viacerých aktérov, ktorý sme prijali pre tento projekt relatívne malého rozsahu, nebol bez obmedzení. Bolo to cítiť najmä pri diskusiách za okrúhlym stolom a rozdieloch v zložení diskusií a ich tematickom zameraní. Mohol to byť aspoň čiastočne aj dôsledok výrazných regionálnych rozdielov na Slovensku.

Na druhej strane, pri príležitosti záverečnej konferencie projektu sme už mohli pozorovať pozitívny vplyv nášho prístupu z hľadiska mobilizácie aktérov a ich vzájomného prepojenia.

Zároveň sme konštatovali a dospeli k záveru, že bez multifaktorového a interaktívneho charakteru diskusie by sme neboli schopní reflektovať kľúčové aspekty, ktoré by sa mali riešiť v rámci systému vzdelávania dospelých na Slovensku. Dva rozmery, ktoré sú relevantné pri úvahách o podpore zručností pre život a potenciálnom financovaní z verejných zdrojov, rozoberáme nižšie.

Faktory rozvoja efektívnej podpory zručností pre život na Slovensku

Slovensko sa vyznačuje výraznými regionálnymi rozdielmi. Regióny, ktoré dlhodobejšie čelia ekonomickým a sociálnym ťažkostiam, sú z hľadiska kvalifikácie obyvateľstva viacnásobne ohrozené. Slabšia alebo obmedzená diverzita ekonomických aktivít súvisí s obmedzenou ponukou pracovných miest z hľadiska objemu aj rozloženia kvalifikácie, najmä pracovných príležitostí pre stredne a vysokokvalifikovaných pracovníkov. Nedostatok reálnych pracovných príležitostí, ale aj nedostatok vzdelávacích príležitostí prispievajú k faktorom odlivu mozgov a všeobecnej strate ľudského kapitálu v špecifických subregiónoch vo všetkých oblastiach na celom Slovensku, ale západné Slovensko s hlavným mestom sa dramaticky líši od východoslovenských a niektorých stredoslovenských regiónov. Všetky tieto a ďalšie podobné faktory môžu mať a zvyčajne majú silný vplyv na stratégie regionálneho a miestneho rozvoja a ich implementačné rámce.

Diskusie poukázali na niekoľko faktorov, ktoré sú obzvlášť dôležité pre účinnú podporu rozvoja ľudského kapitálu v kontexte zručností pre život na Slovensku. Tieto faktory by sa mali brať do úvahy a zohľadňovať pri rozvoji efektívnych aktivít na podporu zručností pre život, aby prispievali k udržateľnému ekosystému vzdelávania dospelých:

- **Dynamika zručností pre život.** Na Slovensku sú prítomné technologické a sociálne zmeny a ich dôsledky na zručnosti pre život dospelých v konkrétnych oblastiach intervencie a očakáva sa, že prinesú ďalšie zmeny v dopyte po zručnostiach s rozdielmi, a to tak geografickými, ako aj tematickými.
- **Ekosystém vzdelávania dospelých.** Holistická a dynamická koncepcia zručností pre život je kľúčová pre vybudovanie udržateľného ekosystému vzdelávania dospelých, ktorý môže podporiť všetkých dospelých a ich šance na zvyšovanie kvalifikácie.
- **Holistický a nie jednotný prístup** k zručnostiam pre život. Rozvoj holistickej koncepcie zručností pre život je v súlade s identifikáciou a riešením kritických zložiek zručností pre život pre konkrétne cieľové skupiny. To neznamená vypracovanie jednotných programov pre presne vymedzené cieľové skupiny a izolovaných vzdelávacích aktivít pre konkrétne zložky zručností pre život.
- **Neformálne vzdelávanie.** Neformálne vzdelávanie je základom celoživotného vzdelávania a zručností pre život sú veľmi užitočným konceptom na vysvetlenie meniacich sa vzdelávacích potrieb.
- **Základné zručnosti vs. zručnosti pre život.** Základné zručnosti sú kľúčovým prvkom rozvoja životných zručností.. Dostatočná úroveň základných zručností je nevyhnutným, ale nie postačujúcim predpokladom pre dostatočné zručnosti pre život a nie naopak.
- **Občianske zručnosti.** V záujme zdravého rozvoja spoločnosti a jej občanov je potrebné podporovať kľúčové prvky občianskych zručností, aby si ich rôzne cieľové skupiny osvojili a praktizovali v plnej miere a rovnako vo všetkých fázach života. Narastá úloha mediálnej a digitálnej gramotnosti pre rozvoj občianskych zručností.
- **Úloha štátu.** Štát by mal byť zodpovedný za rozvoj vzdelávacích rámcov a podporu aktérov, ktorí dokážu vytvoriť adekvátne príležitosti na vzdelávanie v oblasti základných zručností a občianskych zručností pre rôzne cieľové skupiny, najmä tam, kde je problematický dosah (a často aj motivácia). Koncept životných zručností predstavuje vhodnú štruktúru na podporu rôznych zručností dôležitých pre rozvoj celého radu zručností potrebných pre život jednotlivcov vrátane občianskych aj základných zručností.
- **Zručnosti pre život a vzdelávanie na pracovisku.** Zručnosti pre život sa týkajú všetkých dospelých, a preto sa nimi zamestnávateľi zvyčajne nezaobierajú. Napriek tomu, zamestnávateľi čoraz častejšie poukazujú na potrebu podpory komunikačných a sociálnych zručností, ako aj ďalších zručností pre život.
- **Hodnotenie.** Primerané hodnotenie účastníkov vzdelávania alebo poskytnutie nástrojov na sebahodnotenie účastníkom je účinným a dôležitým prvkom aktivácie pasívnych dospelých. Identifikácia správnych zručností pri rozvoji integračných aktivít zvyšuje vnútornú motiváciu účastníkov a následne ich schopnosť úspešne sa zúčastňovať na aktivitách.
- **Neformálne vzdelávacie prostredie.** Prostredie pre intervencie v oblasti zručností pre život je kľúčové. Neformálne prostredie je pre aktivity zamerané na zručnosti pre život účinné, ale škála možných prostredí môže byť veľká a dôležité sú inovácie. Prostredie môže byť kľúčovým faktorom aj pri navrhovaní intervencií zameraných na rozvoj zručností pre život. Forma mestských festivalov, kultúrnych, literárnych,

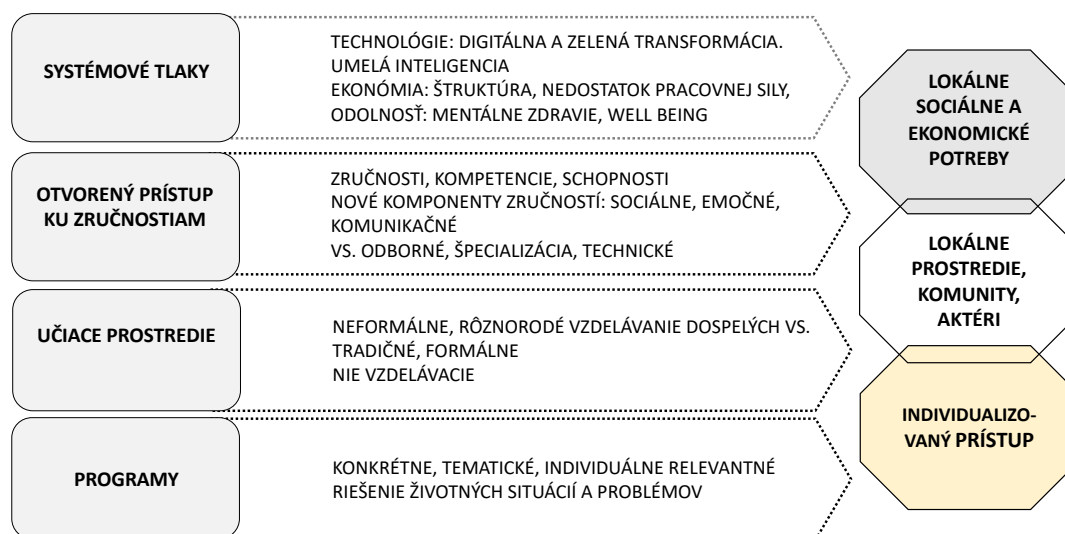
kulinárskych podujatí predstavuje v mnohých krajinách veľmi efektívne prístupy so silným vplyvom na dospelých z hľadiska komunikácie, multikultúrnych a občianskych zručností. Mali by sme podporovať netradičné vzdelávacie prostredia a povzbudzovať inovatívne prístupy k ich rozvoju.

- **Formálne vzdelávanie.** Formálny vzdelávací systém predstavuje dôležitú, základnú podpornú štruktúru pre zručnosti pre život. Formálne vzdelávanie s primeraným dôrazom na zručnosti pre život je najlepším predpokladom ich rozvoja z hľadiska celoživotného vzdelávania. Dôraz na rozvoj zručností pre život by mal byť neoddeliteľnou súčasťou každého formálneho vzdelávacieho systému (vrátane počiatočného vzdelávania, ako aj formálneho vzdelávania dospelých), doplnený o ponuku príležitostí na rozvoj zručností mimo školy a v rôznych etapách života.
- **Programy.** Príklady dobrej a úspešnej praxe v oblasti zručností pre život zahŕňajú aktivity, ktoré nie sú navrhnuté ako explicitné vzdelávacie aktivity. Tento prístup je optimálny pre všetkých učiacich sa, ale nevyhnutný pre znevýhodnených učiacich sa. Programy zručností pre život sú efektívne, ak sú založené na základe každodenných a v danom čase naliehavých problémov účastníkov. Partnerstvá sú rozhodujúce pre udržanie udržateľnosti programov a zlepšenie účasti nízko kvalifikovaných učiacich sa.
- **Financovanie.** Existujúce – overené a dobre fungujúce - programy na podporu zručností pre život a základných zručností, najmä tie určené pre osoby s nízkym vzdelaním alebo komplikovaného sociálneho prostredia, si vyžadujú systematickú a udržateľnú finančnú podporu štátu, ktorá sa často vylučuje s tvorbou nových projektov a návrhmi nových aktivít s cieľom uspieť v súťaži o finančné zdroje.

To nás viedlo k nasledujúcim zisteniam (znázorneným na Obrázok 2 nižšie). Po prvé, systémové tlaky rôznym spôsobom ovplyvňujú každodenný život dospelých. Medzi systémové tlaky patria technologické zmeny, umelá inteligencia, globálne ekonomické zmeny zasahujúce Slovensko, dôsledky nevyváženej štruktúry národného hospodárstva a regionálne rozdiely, ktoré v niektorých regiónoch zahŕňajú také zásadné problémy, ako je nedostatočná dopravná infraštruktúra. Po druhé, pre situáciu na Slovensku je kľúčové prijať otvorenejšie prístupy k rozvoju zručností.

Súvislosti medzi odbornými a všeobecnými zručnosťami sa jasne uznávajú a úloha sociálnych a komunikačných zručností sa zvyšuje aj pri technických povolaniach. To by mohlo byť pozitívnym faktorom pre zručnosti pre život, keďže pracovné zručnosti sú čoraz viac prepojené so zručnosťami pre život. Zároveň, napríklad dospelí s nedostatočnými sociálnymi a komunikačnými zručnosťami, môžu byť zraniteľnejší v osobnom živote aj v pracovných situáciách. Po tretie, zistili sme, že na Slovensku venujeme málo pozornosti vzdelávaciemu prostrediu. Formálne prostredie vzdelávania dospelých sa často preceňuje a kompenzačné prístupy pre dospelých s negatívnymi skúsenosťami z počiatočného vzdelávania nie sú dostatočne podporované. S prostredím úzko súvisia vzdelávacie programy, ktoré podporujú rozvoj zručností pre život. Neformálne aktivity a individuálne prístupy existujú, ale ich rozsah je malý a založený na aktivitách jednotlivých aktérov, ktoré sú často založené na ich entuziazme a snahe iniciovať lokálne zmeny.

Obrázok 2 Faktory, ktoré treba zohľadniť pri zvažovaní intervencií zameraných na zručnosti pre život na Slovensku.

Zdroj: Zo zistení spracovala I. Studená.

Rámec zručností pre život v systéme vzdelávania dospelých na Slovensku

Pri rozvíjaní zručností pre život je veľmi dôležité vytvoriť primeranú intervenčnú logiku. Príklad intervenčnej logiky, ktorý je na základe našej diskusie relevantný pre Slovensko, je znázornený v nižšie. Obrázok znázorňuje kľúčové faktory, ktoré je potrebné zohľadniť pri intervencii, ktorá by mala potenciál byť účinná pri podpore zručností pre život dospelých.

Jedným zo spôsobov, ako začať, je zohľadniť potreby konkrétnych cieľových skupín. Mohlo by sa to zdať samozrejmé, avšak rozsah medziregionálnych, ako aj vnútroregionálnych rozdielov na Slovensku si vyžaduje formulovať potenciálne dôsledky špecifických regionálnych a miestnych potrieb už na začiatku akýchkoľvek politických iniciatív, najmä tých s prevládajúcim prístupom zhora nadol.

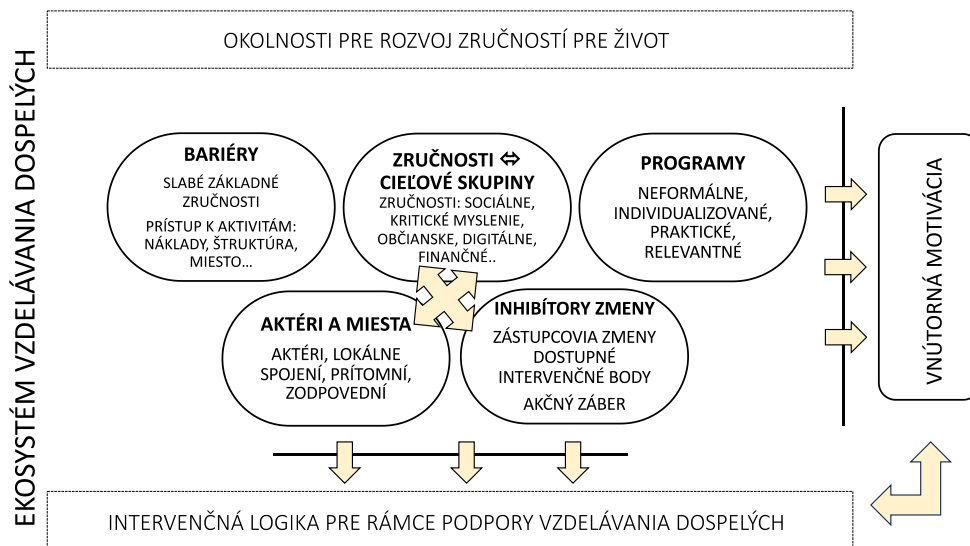
Z tohto pohľadu by akékoľvek univerzálne politické nástroje a programy/projekty, ktoré uplatňujú univerzálne geografické riešenia a riešenia zamerané na cieľové skupiny, mohli mať na Slovensku systematicky obmedzenú schopnosť pozitívne ovplyvňovať a zlepšovať a rozvíjať kultúru vzdelávania pre rozvoj zručností pre život. Pri nastavovaní finančných schém by sa malo prihliadať na zabezpečenie udržateľnosti overených aktivít a poskytovateľov.

Pri budovaní iniciatív a partnerstiev na podporu rozvoja zručností pre život sa ako jeden z najúčinnějších prístupov na Slovensku ukázalo monitorovanie úspešných aktivít na miestnej úrovni a hľadanie spôsobov, ako na nich stavať.

Programy a iniciatívy, ktoré by mali pozitívny vplyv na zručnosti pre život, musia prijať prístupy s implicitným zameraním na vnútornú motiváciu učiacich sa. Učiaci sa neustále čelia prekážkam, ktoré im bránia zúčastňovať sa na vzdelávaní. Jednotlivci s vážnejším nedostatkom zručností pre život, najmä tí, ktorí majú problémy so základnými zručnosťami,

sa s veľkou pravdepodobnosťou nachádzajú v znevýhodnenom materiálnom alebo sociálnom prostredí. Nedostatok motivácie je vnímaný ako všeobecná prekážka pri riešení demotivovaných učiacich sa. Štruktúrovanie aktivít v súvislosti s každodennými problémami učiacich sa, najmä tých s nízkou úrovňou zručností, je jedným z najlepších spôsobov začlenenia motivácie do návrhu aktivít.

Obrázok 3 Podpora zručností pre život pre dospelých: Príklad intervencie logika .

Zdroj: Zo zistení spracovala I. Studená.

- Účinné aktivity zamerané na zručnosti pre život sú často koncipované ako praktické činnosti, ktoré nemajú jednoznačný charakter vzdelávania a odbornej prípravy. Je dôležité, aby to bolo uznané v politických iniciatívach a programoch.
- Častým negatívnym faktorom sa stáva duševné zdravie a nedostatok rovnováhy medzi pracovným a súkromným životom. Je to jedna z dôležitých tém pre intervencie v oblasti zručnosti pre život, ale je potrebné, aby sa do nich viac zapojili zdravotnícke služby, poradenstvo a podpora odborníkov z oblasti psychológie.

Nedostatok motivácie k učeniu sa bol označený za jednu z kľúčových tém, ktorým je potrebné venovať viac pozornosti. Diskutujúci sa zhodli na tom, že vnútorná motivácia je kľúčovým faktorom pre oslovenie dospelých, ale zároveň platí, že vnútornú motiváciu môžu jednotliví učitelia sa rozvíjať len postupne. Hoci je teda motivácia kľúčová, najmä vzhľadom na nízku mieru účasti dospelých na vzdelávaní a odbornej príprave, je nevyhnutné nájsť spôsoby, ktorými možno vnútornú motiváciu podporiť z hľadiska koncepcie aktivít. Ako jeden z prístupov, ktorý môže byť účinný, bol uvedený väčší dôraz na pomoc učiacim sa pri identifikácii výhod, ktoré by mohli dosiahnuť pri účasti na vzdelávaní. Demonštrácia prínosov účasti na rôznych vzdelávaní je účinná pre učiacich sa a zamestnávateľov:

„Nenazvala by som to motiváciou, lebo to je vnútorná motivácia. Ale skôr ukážka benefitov a procesov. Ako nastaviť proces, čo potrebujem dosiahnuť, ak chcem svoj plán, tú prácu. A to nielen ukazovať tým účastníkom vzdelávania, nezamestnaným, kto sa chce rekvafikovať, ale aj zamestnávateľom.“

[OS3_C1_PUBLIC_reg_respondent#91]

V tejto súvislosti sa diskutujúci zhodli na obavách z obmedzení jednotných prístupov pri tvorbe programov zameraných na konkrétne zručnosti alebo cieľovú skupinu. Ilustráciou toho bol prípad cielej podpory digitálnych zručností. Diskutujúci spomenuli nedávny národný projekt, v rámci ktorého sa seniorom poskytovali tablety spolu s odbornou prípravou v oblasti digitálnych zručností:

„Vzdelávanie seniorov - aj tablety treba, aby sa ľudia vzdelávali, ale ľudom chýba motív. Takže ak vám chýba tablet alebo motív, tak výsledok bude vždy nula.“
[OS3_C1_PUBLIC_reg_respondent#89]

„.....motivácia musí byť premenená na konkrétnej podoby... nezostať pri životopisoch a kariérnych centrách. ... Je jedno, či znevýhodnené alebo neznevýhodnené osoby, treba začať pracovať od motivácie a bude sa lepšie žiť aj neziskovkám, vzdelávačkám. Treba konkrétny zisk, ktorý príde, nemôžeme budovať osobný rozvoj, keď nemáme uspokojené základné potreby, človek potrebuje prácu, finančnú autonómiu.“
[OS3_C1_respondent_PUBLIC_nat_#90]

7. Závěry a odporúčania

Zručnosti pre život sú relevantnými aktérmi konsenzuálne považované za dôležitú tematickú oblasť, ktorá si na Slovensku zaslúži väčšiu pozornosť tvorcov politik i vzdelávacích inštitúcií. V dôsledku nových a stále sa stupňujúcich tlakov, ktoré implikujú potrebu podpory v oblasti zručností pre život, by mala byť táto podpora dostupná pre všetky skupiny dospelých, vrátane tých, ktoré mali v minulosti všeobecne dobre rozvinuté zručnosti pre život.

Koncept zručností pre život sa vníma ako koncept, ktorý zahŕňa základné zručnosti. Pojem základné zručnosti sa vzťahuje na nevyhnutnú úroveň zručností potrebných pre život (osobný ako aj spoločenský) a pre prácu. Koncept zručností pre život rozširuje pohľad na zručnosti o komplexnejší prístup k tomu, ako možno rozvíjať zručnosti pre život a prácu a aká by mala byť ich úroveň a zloženie, aby bolo možné viesť spokojný život.

Koncept základných zručností by sa dal veľmi zjednodušene spojiť s „prežitím“, zatiaľ čo koncept zručností pre život sa vzťahuje skôr na „spokojnosť“ jednotlivca. Preto skupiny označené za zraniteľné z dôvodu nedostatočných základných zručností potrebujú podporu aj v oblasti zručností pre život.

Dospelí sú na Slovensku vo všeobecnosti ohrození z dôvodu rizík, ktorým čelí ekonomika a spoločnosť na makroúrovni. Pociťujeme to najmä v súvislosti s riešením digitálnej transformácie, schopnosťou posúdiť kvalitu informačných zdrojov a rozvíjaním občianskych postojov a zručností. K ďalším všeobecne dôležitým oblastiam patrí riadenie zdravia a riešenie rovnováhy medzi pracovným a súkromným životom a oblasť rodičovských zručností.

Motivácia k učeniu je slabo rozvinutá a nie je dostatočne uznávaná ako neoddeliteľná súčasť plánovania efektívnych vzdelávacích aktivít alebo všeobecných iniciatív na podporu zručností pre život. Jedným z dôvodov môže byť nedostatok pozitívnych skúseností učiacich sa z počiatočného vzdelávacieho systému, ktorý je v oblasti inovácií pomalý a taktiež nedostatočne reaguje na nové individuálne a spoločenské potreby.

Nedostatok motivácie súvisí aj s obmedzenou osobnou skúsenosťou s prínosmi celoživotného vzdelávania. Prax v oblasti poskytovania vzdelávania dospelých je v kontexte vzdelávacích aktivít rozptýlená. Projekty alebo programy realizované v uplynulých

desaťročných neboli dostatočne nápomocné pri rozvíjaní kontinuálnych a na učiaceho sa zameraných príležitostí podporujúcich účasť na rôznych vzdelávacích príležitostiach.

Účinné prístupy k rozvoju zručností pre život na Slovensku je potrebné rozvíjať v rozmanitejších a vzájomne prepojených prostrediach. Identifikovali sme silnú polarizáciu v podporných schémach alebo projektoch, ktoré možno charakterizovať ako nástroje šité na mieru verzus univerzálne nástroje. Univerzálne schémy sa zvyčajne vyvíjajú zhora nadol z národnej úrovne a ich očakávaný vplyv môže byť na začiatku schém preceňovaný. Kľúčovými aktérmi, ktorí rozvíjajú aktivity šité na mieru a bez formálneho charakteru, ktoré sú pozitívne pre zručnosti pre život, sú odborníci z praxe, ktorí často pôsobia v neziskových organizáciách alebo pre ne pracujú. Je pozitívne, že tento prístup aplikujú aj niektorí národní aktéri.

Je veľmi dôležité, aby aktéri a rámce politik integrovali úspešné aktivity z miestnej úrovne iniciované zdola, alebo na nich stavali. Ide o dôležitý a nevyhnutný prístup na podporu intervencií a budovanie udržateľného ekosystému vzdelávania dospelých.

Miestne ekonomické a sociálne potreby určujú zameranie zručností pre život v konkrétnych geografických oblastiach. Návrh vzdelávacích aktivít a ich integrácia do neformálneho a miestneho prostredia sa mení pre cieľové skupiny alebo špecifické zameranie na zručnosti pre život. Aktéri a komunity vytvárajú základ pre individuálny prístup k zručnostiam pre život. Individualizovaný prístup je nevyhnutnou podmienkou každého programu zameraného na podporu zručností pre život.

Rozvoj ekosystému vzdelávania dospelých je dôležitý pre vytváranie prostredia pre podporu zručností pre život. Takýto ekosystém je založený na aktivitách rôznych aktérov v rôznych lokalitách a regiónoch, ktorí môžu vytvárať včasné a cieleňé intervenčné aktivity relevantné pre jednotlivcov a ich zručnosti pre život.

Súčasná situácia na Slovensku je z hľadiska prístupu dospelých k programom alebo aktivitám podporujúcim a rozvíjajúcim životné zručnosti založená na malom počte fragmentovaných intervencií. Úspešný prístup založený na zručnostiach pre život na Slovensku môže vyžadovať prepájanie týchto rôznorodých aktivít, tak aby mal každý dospelý prístup k podpore zručností pre život prispôbených jeho potrebám.

Partnerstvá sú pre vybudovanie funkčného a otvoreného systému vzdelávania dospelých kľúčové. Regionálne rozdiely majú silný vplyv na rozvoj rámcov spolupráce v oblasti zručností pre život.

Účinná podpora zručností pre život pre každého dospelého predstavuje základ pre dobre rozvinutý a fungujúci ekosystém vzdelávania dospelých. Preto navrhujeme, že zamerať sa na podporu zručností pre život dospelých môže byť jedným z najúčinnějších prístupov k budovaniu ekosystému vzdelávania dospelých pre spoločnosť celoživotného vzdelávania, pre rozvoj komunít praxe, pre podporu vitálnych miestnych komunít a pre posilňovanie aktívneho občianstva.

...aby žiadny dospelý nezostal pozadu a bol schopný riešiť situácie v každodennom osobnom a pracovnom živote.

8. Príloha

Tabuľka 2 Štruktúra diskusií podľa typu aktérov

Identifikácia pri okrúhlym stole		Západná SK RT 1b	Západná SK RT 3	Západná SK RT 1a	Východná SK RT 2	Východná SK RT 4	Stredná SK RT 1	Západná SK RT 2	Stredná SK RT 2
Kód RT	SPOLU	OS8_W1_b	OS7_W3	OS6_W1_a	OS5_E 2	OS4_E 1	OS3_C 1	OS2_W2	OS1_C 2
Typ herca	počet účastníkov								
BUSINESS	8	7			1				
EDU_formal	13	6		3		1		1	2
EXPERT	6	1	1	1	1	2			
LIB	10			1		7	1		1
MIMOVLÁDNA ORGANIZÁCIA	21	1	1	1	5	6	1	5	1
NGO_PROVIDER	7	1		5	1				
ORG_FIN	3	3							
PROVIDER	5	0	1	2			1		1
PUBLIC_nat	29	19	2	4		1	1		2
PUBLIC_reg	6	0	1		1		2	1	1
SPOLU	108	38	6	17	9	17	6	7	8

Základné informácie použité pri diskusiách za okrúhlym stolom

Východiská:

V súlade s národnou Stratégiou celoživotného vzdelávania a poradenstva na roky 2021-2030 je hlavným cieľom národného koordinátora na Slovensku budovanie ekosystému vzdelávania dospelých a hľadanie vhodných a efektívnych foriem podpory účasti dospelých na vzdelávaní z verejných zdrojov. Plánujeme zaviesť konkrétne opatrenia a prístupy na systémovej úrovni, ktoré priblížia vzdelávanie občanov, obnovia ich dôveru a umožnia im učiť sa a pokračovať vo vzdelávaní počas celého života. Chceme na Slovensku propagovať vzdelávanie dospelých a vytvoriť sieť aktérov, ktorí dokážu navzájom spolupracovať a zdieľať príklady dobrej praxe.

Viac informácií o činnosti národného koordinátora pre vzdelávanie dospelých nájdete na www.zrucnostiprezivot.sk

Okrúhle stoly sú pracovné stretnutia zástupcov verejného, súkromného a tretieho sektora, ktorí pôsobia vo vzdelávaní dospelých priamo ako poskytovatelia vzdelávania alebo tí, na činnosť, ktorých má úroveň zručností občanov Slovenska nejaký vplyv (pracovníci verejnej správy poskytujúci služby v oblasti zamestnanosti, vzdelávania, miestneho rozvoja, organizácie aktívne vo vzdelávaní dospelých, poradenstve dospelých, v podpore zamestnanosti, odborníci v oblasti vzdelávania dospelých a poradenstva, vzdelávacie, kultúrne alebo neziskové organizácie, školy a univerzity, zamestnávateľia a pod.).

Pod zručnosťami pre život sa rozumie široký súbor zručností, kompetencií a postojov, ktoré dospelí (mladí i starší) potrebujú na to, aby čelili súčasným a budúcim výzvam v osobnom, pracovnom alebo občianskom živote - napr. digitálne zručnosti, mediálna gramotnosť, občianske kompetencie alebo finančná, environmentálna a zdravotná gramotnosť. Výstupy zo stretnutí zapracujeme do mapovacej správy o zručnostiach pre život a zároveň budú podkladom k tvorbe odporúčaní pre tvorcov politik v oblasti vzdelávania dospelých.

Štátny inštitút odborného vzdelávania ako Národný koordinátor európskeho programu vzdelávania dospelých na Slovensku je súčasťou európskej siete, ktorej cieľom je zaistiť a posilniť efektívnu spoluprácu všetkých relevantných partnerov z oblasti vzdelávania dospelých a celoživotného poradenstva, ako aj nastaviť koherentné politiky na podporu vzdelávania dospelých, znížiť počet nízko kvalifikovaných osôb a podporiť ich účasť na vzdelávaní. Jednou z aktivít v roku 2022 je mapovanie aktérov a poskytovanie zručností pre život v SR, súčasťou ktorého sú tzv. okrúhle stoly na tému zručnosti pre život.

Prečo sa chceme venovať zručnostiam pre život? Slovensko, tak ako ostatné európske krajiny, dnes potrebuje revolúciu v oblasti zručností, ktorá ľuďom zaručí prosperitu v čase zelenej a digitálnej transformácie a pomôže prekonať následky pandémie korony. Sociálna spravodlivosť a odolnosť našej spoločnosti sú dôležitým predpokladom zvládnutia nielen ekonomických kríz, ale aj ostatných hrozieb, ktoré nám 21. storočie prináša. Schválenie národnej stratégie celoživotného vzdelávania bolo kľúčovým krokom, po nej však musia nasledovať konkrétne opatrenia na jej uskutočnenie. Zároveň je potrebné mať na pamäti potrebu inklúzie, aby možnosť rozvíjať svoju zručnosť pre život, teda zručnosti, ktoré presahujú základné zručnosti a zručnosti pre trh práce, mali aj znevýhodnenie občania s nedostatkom príležitostí.

Naša diskusia počas okrúhlych stolov bude zameraná na mapovanie a identifikáciu prioritných problémov vo vzdelávaní dospelých na Slovensku vo vzťahu k zručnostiam pre život.

Hlavné otázky použité pri diskusiách za okrúhlym stolom:

- Ako chápeme koncept zručností pre život na Slovensku? Potrebujeme podporovať ich rozvoj? Kto sú poskytovatelia takýchto vzdelávacích príležitostí? Ktoré organizácie podľa vás realizujú aktivity, ktoré možno považovať za dobrú prax v tejto oblasti s pozitívnym vplyvom na zručnosti pre život dospelých?
- S akými cieľovými skupinami pracujete? Považujete niektoré cieľové skupiny za prioritné a prečo? Stretávajú sa s nejakými prekážkami, ktoré im bránia v rozvoji zručností pre život? Aké sú faktory úspešnosti práce s nimi? Aké typy vzdelávacích alebo iných aktivít by pomohli naplniť ich potreby?

- Aké rámce spolupráce alebo partnerstvá možno využiť pri realizácii rozvoja zručností pre život?
- Môžeme vymenovať konkrétne oblasti, na ktoré sa má zamerať podpora štátu?

Aktéri zapojení do realizácie projektu

Zoznam aktérov, ktorí sa zúčastnili na diskusiách

	<i>Názov organizácie</i>	<i>Umiestnenie organizácií</i>
1	365.bank, a.s.	Bratislava
2	Akcia senior, n.o.	Košice
3	Agentúra práce BBSK	Lučenec
4	AINova	Svätý Jur
5	AIVD SR	Bratislava
6	Aj Ty v IT	Bratislava
7	Akadémia kritického myslenia	Bratislava
8	Akadémia vzdelávania a mediačného poradenstva, n.n.	Liptovský Mikuláš
9	Asociácia lektorov a kariérnych poradcov	Banská Bystrica
10	ČSOB	Bratislava
11	Duálna akadémia, z.z.p.o.	Bratislava
12	EDUCON	Rožňava
13	Eduvan	Bratislava
14	EPALE Slovensko	Banská Bystrica
15	ETP Slovensko - Centrum pre udržateľný rozvoj	Košice
16	Europe Direct Košice / Košický samosprávny kraj	Košice
17	Európska asociácia finančného plánovania ČR	Praha
18	Finančná správa SR	Bratislava
19	Finanční zralost (kooperace s EFPA, AISIS - Rozumíme penězům))	Praha
20	FinQ Centrum, n.o.	Bratislava
21	Finančné riaditeľstvo SR	Bratislava
22	AKADÉMIA HARMÓNIE	Trnava
23	Implementačná agentúra MPSVRSR	Bratislava
24	Jednota aktívnych seniorov Žilina - Bytčica	Žilina
25	Junior Achievement Slovensko	Bratislava
26	Karpatská nadácia	Košice
27	Katedra pedagogiky a andragogiky, PF UMB	Banská Bystrica
28	KES-RV s.r.o.	Rožňava
29	Knižnica pre mládež mesta Košice	Košice
30	Krajská knižnica Žilina	Žilina
31	OZ Lifestarter	Trnava
32	MČK	Dubová
33	Mesto Trnava	Trnava

34	Ministerstvo financií SR	Bratislava
35	MŠVVaŠ SR	Štúrovo
36	Národná banka Slovenska	Bratislava
37	Národný inštitút vzdelávania a mládeže	Bratislava
38	Nadácia pre deti Slovenska	Svinná
39	Nezisková organizácia Barbora	Pezinok
40	Obchodná akadémia	Topoľčany
41	Obchodná akadémia	Levice
42	Obchodná akadémia	Dolný Kubín
43	Obchodná akadémia, SOŠ podnikania a služieb	Pezinok
44	OVB Allfinanz Slovensko a.s.	Bratislava
45	OZ Detstvo deťom, RCPU Rožňava	Dobšiná
46	OZ Otvoriť dvor	Rožňava
47	Okresný úrad Rožňava	Rožňava
48	Pressburg Academy	Bratislava
49	Regionálne centrum podpory učiteľov Rožňava	Rožňava
50	Republiková únia zamestnávateľov	Bratislava
51	Rozvojová agentúra Žilinského samosprávneho kraja, n.o.	Žilina
52	SAAIC	Bratislava
53	Slovenská asociácia age management	Bratislava
54	Slovenská asociácia knižníc	Košice
55	SOCIA - Nadácia na podporu sociálnych zmien	Bratislava
56	Spojená škola Šaľa	Šaľa
57	Spoločenskovedný ústav CSPV SAV	Košice
58	Strom života	Bratislava
59	Súkromná stredná odborná škola podnikania	Zvolen
60	Štátna vedecká knižnica v Košiciach	Košice
61	Štátna vedecká knižnica v Prešove	Prešov
62	Štátny inštitút odborného vzdelávania	Bratislava
63	Trexima Bratislava	Bratislava
64	UM, n. o.	Banská Bystrica
65	Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici	Banská Bystrica
66	Univerzitná knižnica UPJŠ v Košiciach	Košice
67	Univerzitné poradenské centrum UPJŠ v Košiciach	Košice
68	Úrad vlády Slovenskej republiky	Bratislava
69	Ústredná knižnica FiF UK	Bratislava
70	Verejná knižnica Mikuláša Kováča	Banská Bystrica
71	Vídiecky parlament na Slovensku	Banská Bystrica
72	Všeobecná úverová banka, a.s.	Bratislava
73	Základná škola Štúrova	Malacky
74	Združenie pre kariérové poradenstvo a rozvoj kariéry	Bratislava

Program konferencie Podpora rozvoja zručností pre život v meniacom sa svete

6. júna 2023, Bratislava

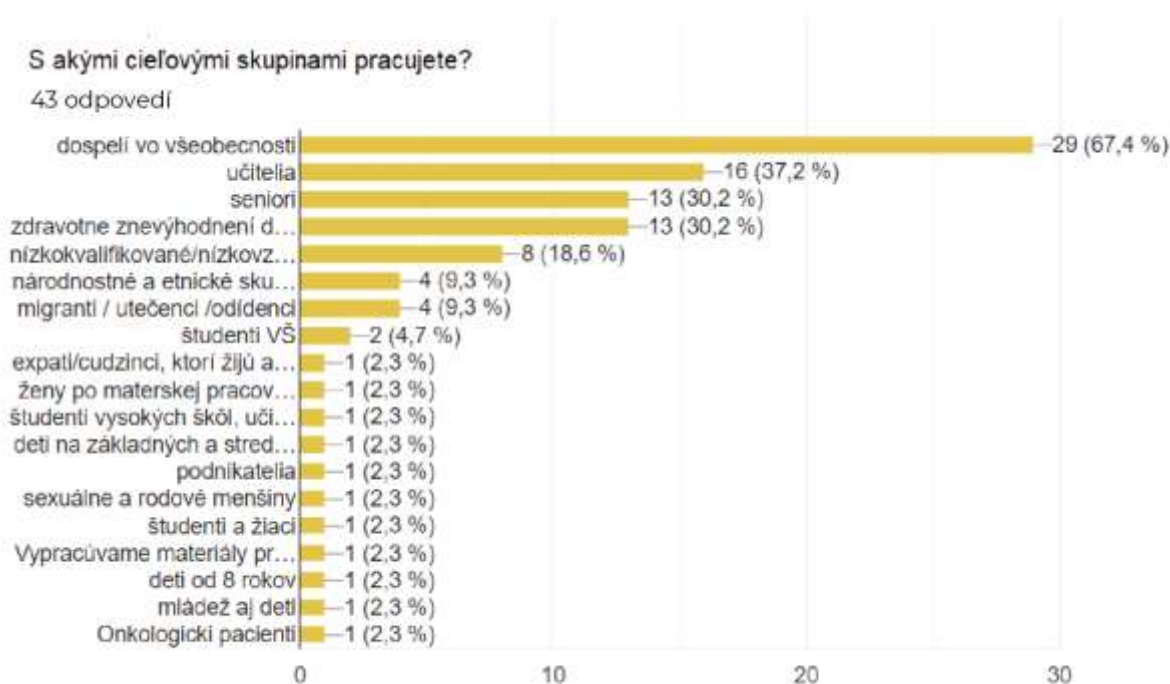
8:30 - 9:00	Registrácia
9:00 - 9:10	Otvorenie Ľubica Gáľlová, Štátny inštitút odborného vzdelávania
9:10 – 9:30	Európsky rok zručností 2023 Ján Varchola, Generálne riaditeľstvo pre zamestnanosť sociálne záležitosti a začlenenie, EK
9:30 – 10:10	Kontrola kvality myslenia? Olívia Hurbanová, HighBrows
10:10 – 10:40	Ako sa budeme učiť vzdelávať v dobe umelej inteligencie? Peter Gušťačík, PDCS
10:40 – 11:10	Aktivity Národných koordinátorov vzdelávania dospelých Belgicko-fl, Nemecko, Slovensko
11:10 – 11:30	Prestávka
11:30 – 11:50	Rozvoj zručností pre život v SR, Ivana Studená, CSPV SAV a Ľubica Gáľlová, ŠIOV
11:50 – 13:00	Panelová diskusia: Zručnosti pre život na Slovensku Ivana Studená CSPV SAV Klaudia Bednárová, The Bridge; Kogneo Veronika Golianová, Gamifactory Roman Fusek, Národná banka Slovenska Lucia Stellerová, Stell+ERP s.r.o
13:00 – 14:00	Obed
14:00 – 15:30	Paralelné diskusie <ul style="list-style-type: none">• Ako posilňovať zručnosti pre život s pomocou nástrojov umelej inteligencie, Peter Gušťačík, PDCS• Metódy rozvoja zručností pre život v neformálnom vzdelávaní, Laco Oravec• Partnerstvá a rámce pre podporu rozvoja zručnosti pre život, Ivana Studená, CSPV SAV a Ľubica Gáľlová, ŠIOV
15:30 - 16:00	Diskusie, záver

Výsledky online dotazníka Zručnosti pre život

Súčasťou projektu Zručnosti pre život bol aj online zber údajov realizovaný paralelne a ako doplnok k prebiehajúcimi okrúhlym stolom.

Dotazník vyplnilo 43 respondentov. Podľa identifikovaného sídla pochádzala väčšina organizácií z Bratislavského kraja (40,5%), druhým najsilnejším zastúpeným regiónom bol Banskobystrický kraj. Najväčšie zastúpenie organizácií predstavovali občianske združenia (42,9 %) a organizácie verejnej správy (31 %), v rámci ktorých predpokladáme, že išlo najmä o samosprávne orgány.

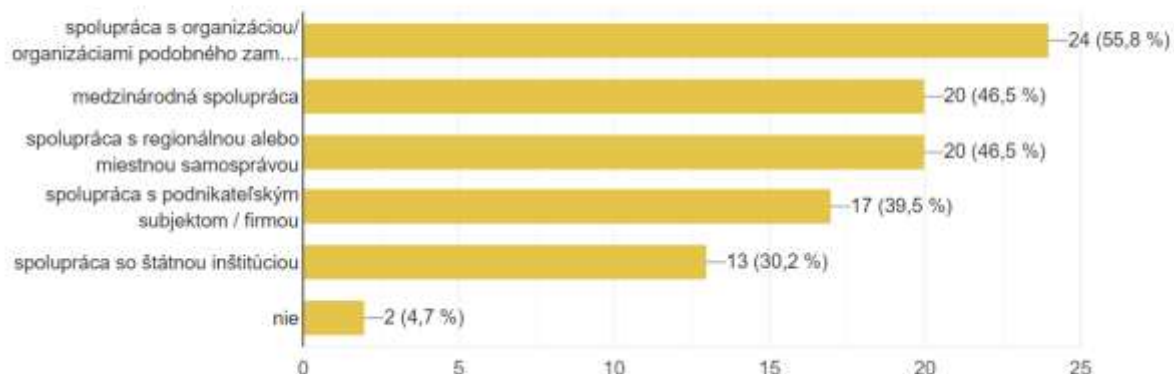
Dve tretiny respondentov uviedli, že svoje aktivity zameriavajú na dospelých vo všeobecnosti. Za najväčšiu špecifickú cieľovú skupinu dospelých boli označení učitelia (37,2 %). Rovnaký podiel respondentov (30,2 %) sa zaoberá seniormi a zdravotne znevýhodnenými dospelými. Takmer 10 % opýtaných pracuje národnostnými a etnickými menšinami a rovnaké percento s migrantmi.

Veľká väčšina respondentov deklarovala, že ich aktivity sú založené na rôznych druhoch spolupráce s inými organizáciami, či už v miestnom, regionálnom, národnom alebo medzinárodnom kontexte. Významný je podiel organizácií (takmer 50 %), ktoré vo svojich aktivitách spolupracujú s miestnymi a regionálnymi samosprávami. Vysoké percento medzinárodných aktivít (46,5 %) naznačuje dostupnosť finančnej podpory prostredníctvom medzinárodných projektov.

Sú vaše vzdelávacie aktivity pre dospelých založené na spolupráci s inými subjektmi?

43 odpovedí

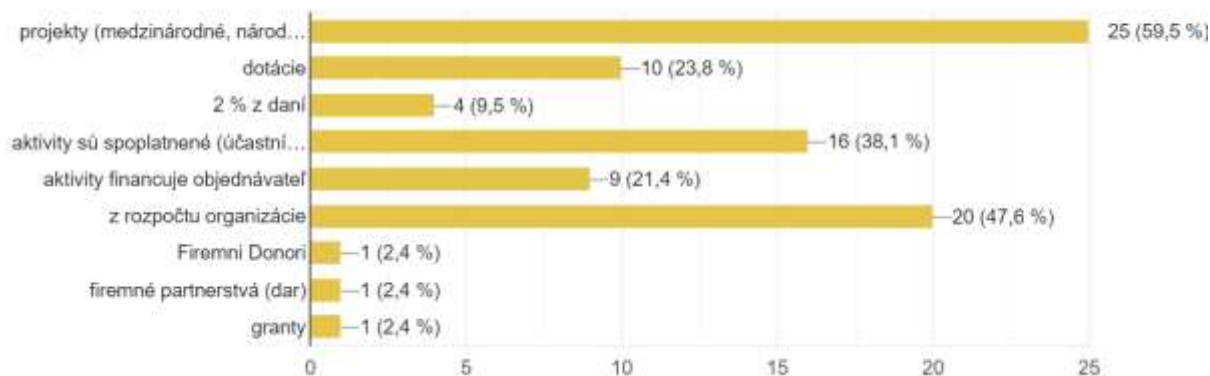

Odpovede v dotazníku o financovaní aktivít v oblasti zručností pre život potvrdzujú informácie od účastníkov okrúhlych stolov – najmä, že väčšia aktivít prebieha na projektovom základe (takmer dve tretiny respondentov), ale takmer polovica uvádza tiež financovanie z vlastného rozpočtu, kde predpokladáme, že ide o verejnú inštitúciu.

Financovanie

Ako sú vaše vzdelávacie aktivity pre dospelých financované?

42 odpovedí

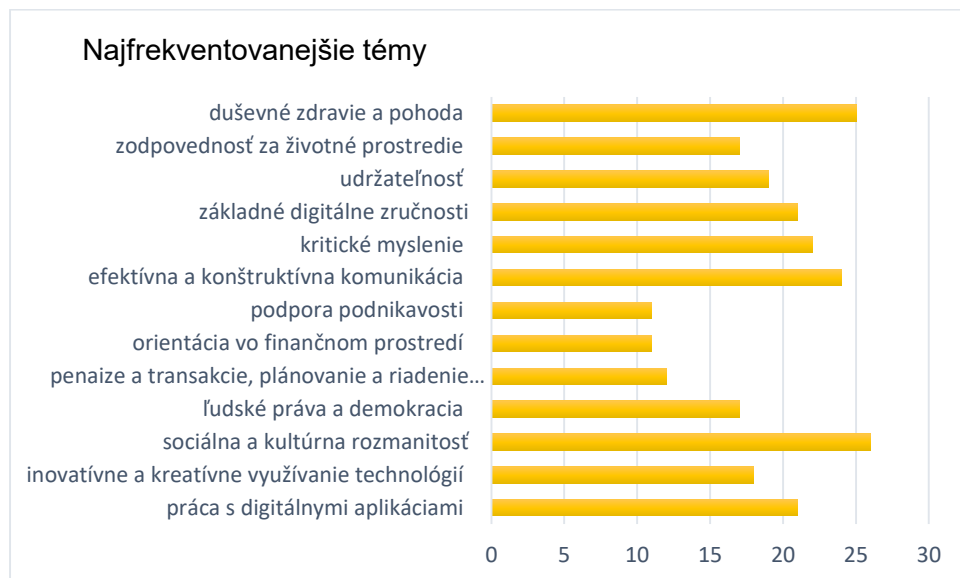

Hlavná časť dotazníka sa zamerala na tematické zameranie aktivít respondentov v jednotlivých skupinách zručností:

- Občianske zručnosti
- Digitálna gramotnosť
- Finančná gramotnosť
- Budovanie odolnosti (vrátane základných zručností)
- Zelené zručnosti.

Pri zostavovaní tejto časti dotazníka sme vychádzali z dostupných kompetenčných rámcov (DigComp³⁵, GreenComp³⁶, európsky referenčný rámec kľúčových kompetencií pre celoživotné vzdelávanie³⁷ a Referenčný rámec kompetencií pre demokratickú kultúru³⁸).

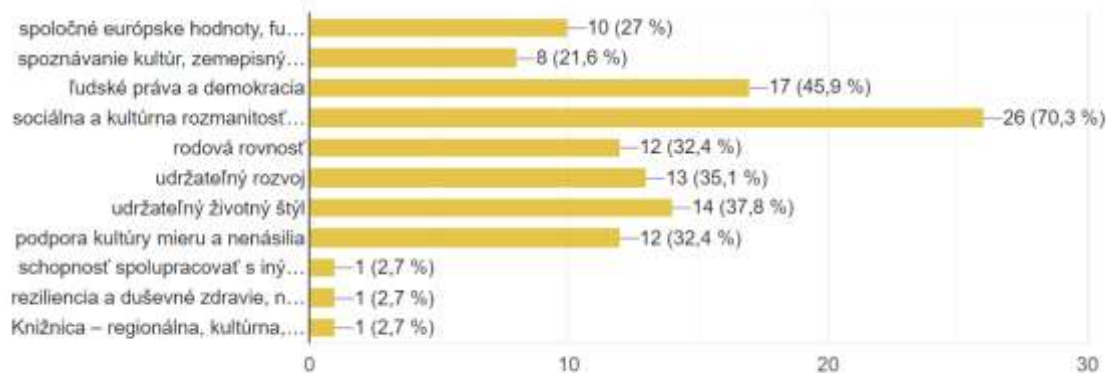
Najfrekvencovanejšie témy sú uvedené v nasledujúcej tabuľke:

Ďalšie grafy ukazujú detailnejšie rozloženie tém v jednotlivých tematických oblastiach.

Občianske a sociálne zručnosti a kompetencie

37 odpovedí

³⁵ https://joint-research-centre.ec.europa.eu/digcomp/digcomp-framework_en

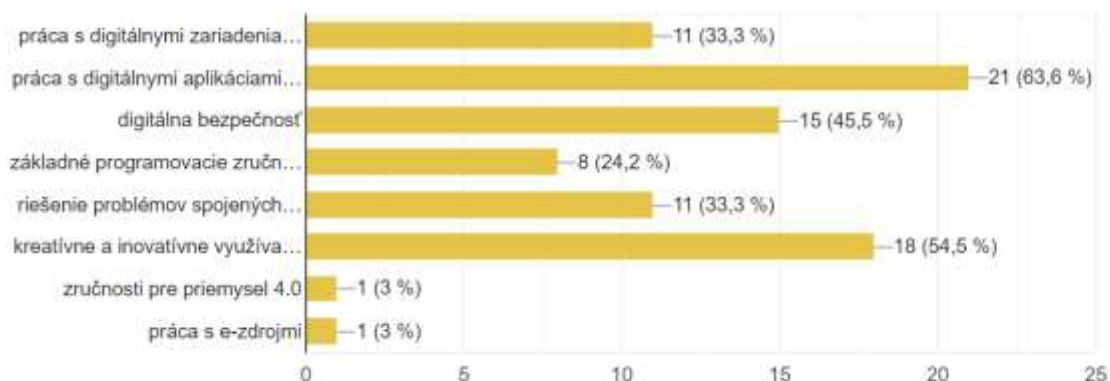
³⁶ https://joint-research-centre.ec.europa.eu/greengcomp-european-sustainability-competence-framework_en

³⁷ <https://education.ec.europa.eu/sk/focus-topics/improving-quality/key-competences>

³⁸ <https://rm.coe.int/rfcdc-volume-1-slovak/1680a19cf0>

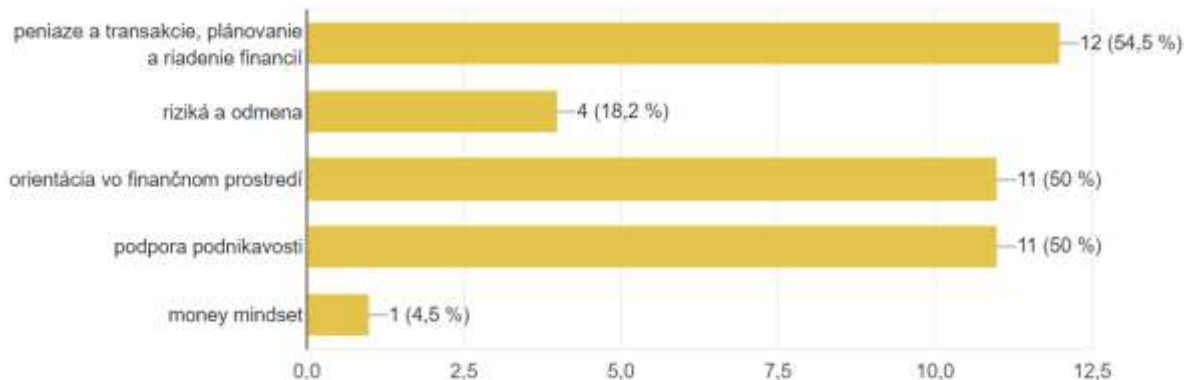
Digitálne zručnosti a kompetencie

33 odpovedí

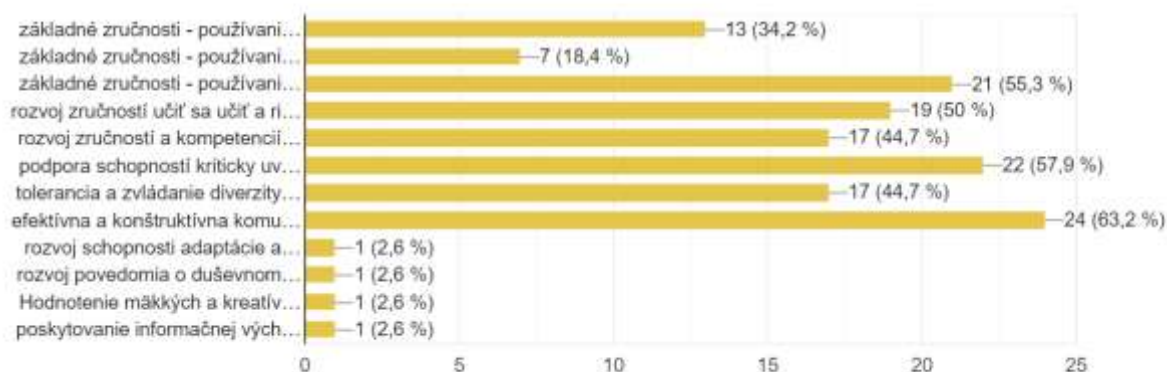
Finančná gramotnosť

22 odpovedí

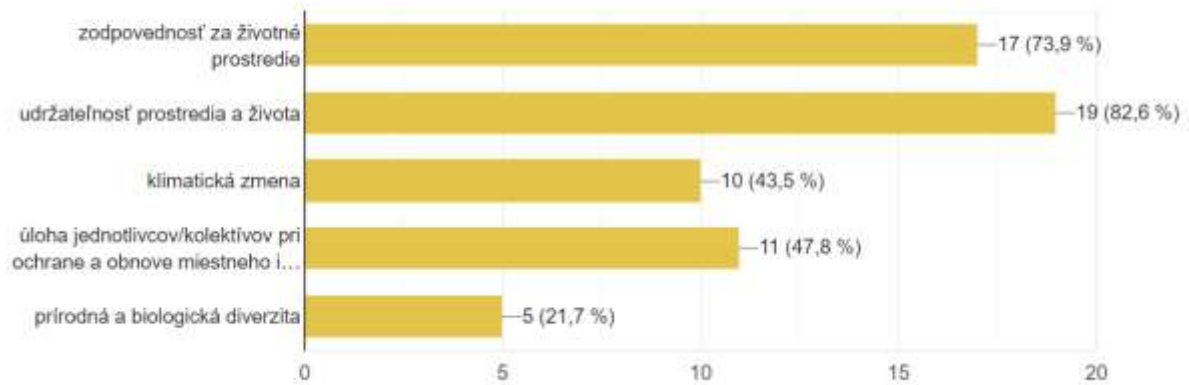
Zručnosti a kompetencie podporujúce odolnosť jednotlivcov

38 odpovedí

Zelené / environmentálne kompetencie a zručnosti

23 odpovedí

Zdravotná gramotnosť / zručnosti a kompetencie súvisiace s zdravím

27 odpovedí

